Hon. Rédaction
de la Revue arménienne HANTESS
au Couvent des R.R. P.P. Méchitharistes
à VIENNE
VII Mechitharistingasse

WIEN
BESTELLT
17.10.93

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ
ՀԱՄՈՒԼ

ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆ եւ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԹԵՐԹԻ

1894

ԹԻՒ 18 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1

ԽՄԲԱԳԻՐ - ՏՆՕՐԷՆ
Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ

ՉՄԻՒՌՆԻԱ
ՏՊԱԳՐ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ

ՊԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

	Երես	
Ռուսք	561	ԽՄԲ.
Մուր Օրեր (Նախաբան)	567	ԽՄԲ.
Միշիկը Լճի Ափունքին	574	Ն. Յ. ԳԱՍԱՊԵԱՆ
Իմ Մանկական Յիշատակներս	578	Մ. ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ
Սաղիմական Յրդեհ	583	Ա. Յ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ
Պարոն Պատմուբիւնը	586	Մ. ՖԼԷՄԻՆ
Մեր Գաւառական Ժողովը	589	Վ.
Լրաբեր	591	ԽՄԲ.

Արուեստ լուսանկարչութեան. — *10 օրէն ուսանելի, յօրինեց* ԿԱՐԱՊԵՏ Պ. ԲԱՔԱՐԵԱՆ։ *Հրատարակրութիւն* Կ. Գ. ՓալադաշԵան, *Տպագրութիւն* Նշան Կ. Պէրպէրեան, Կ. Պոլիս. գին 2 ղրուշ։

Լրացուցիչ դասընթացք Տարրական Քերականութեան արդի հայերէնի. Աշխատասիրեց ՍՄԲԱՏ ԴԱՒԹԵԱՆ։ *Տպագր.* Աբամեան Կ. Պոլիս։ Գին 3 ղրշ.

Դասագիրք գործնական բարոյագիտութեան. *Հեղինակ* Շտռլ. Տիւբինկ, *Թարգմ.* ԵՐՈՒԱՆԴ. *Հրատարակիչ* Տ. Գ. ՓափազԵան. *Տպագր.* Յ. Ասատուրեան, Կ. Պոլիս. 1894 գին 2 ղրշ.

Մայրը (*Ֆիզիքական տեսակէտով*) *Հեղինակ* Բրօֆ. Հերման Գրէնբէ. *Թարգմ. գերմաներէնէ* Մ. Կ. ՆԱՋԻԿԵԱՆ, *Տպագր.* Յ. Մատթէոսեան, Կ. Պոլիս. 1894, գին 3 ղրշ.

Մռալիմ Սպեան (*տետր գեղագրութեան Տաճկերէն լեզուի*) *Յօրինող*, Տաճկ. Լեզուի Գեղագրութեան դասատու ՏԷՏԷ. *Կ'բաղկանայ 3 տետրէ։*

Ընտնք որ կ'փափաքին իրենց երկերն թերթիս մէջ ծանուցուած տեսնել, կ'խնդրուին որ երկերկու օրինակ խմբագրութեանս հասցնեն։

Մեր հասցէն,

Խմբագրութիւն ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԱՄԼՈՑ — Իզմիր
Rédaction d'ARÉVÉLIAN MAMOUL —Smyrne.

Ս. ՍԻՄՐԻՍԱՐԵԱՆ եւ ԸՆԿՔ

ՄԵԾ ՀԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ

Սոյն հանրաւաստի վաճառատունն՝ ուր կը ծախուին դանազան բամպակներէն, բրդեղէն, մետաքսեղէն նիւթեր, վաղուց կը վայելէ ոչ միայն իզմիրի ամեն հասարակութեանց համաքուէն, այլ և իր բոլոր գաւառային յաճախորդներուն վառահութիւնը որ արդէն քալէ գնահատած են իր ապրանաց ընտրութեան, տոկունութեան, լաւութեան, չափերու ճշտութեան և գիներու անհամեմատ չափաւորութեան դպալի առաւելութիւններն, այնպէս որ միշտ գոհ մնացած և սոյն վաճառատունը պատուած են իրենց յանձնարարութեամբ։ Ինչպէս յարգ նոյնպէս և այսուհետև Սիմիրիսարեան վաճառատունն պատրաստ է միևնոյն դիւրութիւններն ընծայել առջի պես յաճախորդներուն, և յատկապէս գաւառացոց ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ վերոյիշեալ առաւելութեանց վրայ։ Պարտին վստահ լինիլ թէ իրենց յանձնարարութիւնները գրով կամ գործակատարներու միջնորդութեամբ, ամենայն ճշտութեամբ ու փութով պիտի կատարուին։ Ընտրակից գաւառացի և տեղացի նոր յաճախորդներ պիտի փութան, անձամբ դիմելով վրձնել, ապրանաց գերազանցութիւն, Սիմիրիսարեան ընդարձակ մեծերասնիներու մէջ՝ որ կը գտնուին՝

Ա.յե – Եւրևէ կողմանէ փողոցին տեղ ձեզի իանի ուղին։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

Հիմնուած 1895ին Զմիւռնիա։

Սոյն դպրոցին մէջ ազգ կ'արուի. հաստատուն կրթութիւն օգտակար գիտութեանց վերաբերեալ։ Կ'աւանդուին Գերմաներէն, Ֆրանսերէն և Անգլիերէն որ պարտաւորիչ են։

Դպրոցս կ'ընդունի նաև գիշերօթիկներ։

Դպրոցական տարին կ'սկսի 1/13 Սեպտեմբերին։

Աւելի ընդարձակ տեղեկութեանց համար պարտ է դիմել գերմաներէն դպրոցին տնօրէնին։

Պուտճխէյե Փողոց, թիւ 37

Ն.Ց. ՄԼՑ ԷՐՄԴԷՑՆ

ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Դ. եւ Լ. ԹԷՐԻՏՃԵԱՆ

Հայոց Ռէճ Քաղ

Մեր վաճառատան մէջ կը գտնուի ամէն տեսակ պարէն, ինչպէս՝ ալիւր, բրինձ, արդար եղ, շաքար, խաշուճէ, ձէթ, մոլասօնի, ապուրի համար խմորեղէններ, պանիր, պիսքուիներ, անուշեղէններ, գինի, քօնեակ, և այլն, և այլն և ամէն ինչ որոյ պէտքը զգալի է ամէն տան և մանաւորաբար խոհանոցի մէջ։

Խիստ ժամն և ամէն մրցում արհամարհող գիներ։

ՀԱՅԿ ՋԱՆԻԿԵԱՆ

ՄԹԵՐԱՆՈՑ ՎԵՐՄԱԿՆԵՐՈՒ

Բոլէ – Իւէ, Ըէ– 4, 12 և 14

Կը ծախուին զանազան վերմակներ, անկողնի և բազմոցի համար թէ՛ բամպակէ և թէ՛ յարդէ բարձեր, փետրէնէ և սեթէրնէ։ Նաև Տիպլային և եդիպտական ամէն տեսակ բամպակ թէ՛ մեծ և թէ՛ փոքր քանակութեամբ։

Ապսպրանքի վրայ մեծ հոգածութեամբ կը պատրաստուին զանազան վերմակներ հարսանեկան անկողնի համար։

Գնուառներէ եկած յանձնարարութիւնք փութով ու ճշտութեամբ կը կատարուին։

ՇԱՏ ՁԱՓԱԻՈՐ ԳԻՆԵՐ

ԱՐԱՆՑ ՀԱՄԱՐ ՈՏՆԱՄԱՆՆԵՐ

Զանազան կաշիներէ, ինչպէս՝ տեվէ տերէ, բեւրէն, վէրես, ըզոտրէն, սուէն և ամառուան համար դունաւոր կաշիներ։

Ոտնամաններու գինը պիտի որոշուի հագնողին ոտքին թուշին համեմատ։ Ահա ՆԻՐՈՒԹԻՒՆ մը որմէ օգտուիլ կը խրատենք մեր Պատուական Յաճախորդներուն և Աբրդ. Հասարակութեան, որովհետեւ՝ այս դրութեամբ՝

0/0 10-15 ՆՈՒԱԶ պիտի վճարուն։

ԳՆԵՑՈՒՑԱ

Թիւ– 40 եւ վեր– 48 — Մեհիւս 33 եւ

Կօշիկ Ռաբլօ կրկնաներքան	Թիւը	ըրշ	7
Կօշիկ Բէլ– »	»	»	6
Պօթի Լոճալուր և Խրոտ	»	»	3 25
Բօթին ու սուննկաւոր (մանթարլը)	»		2 75
Պլոքքեղ ու »	»	»	2 75
Ակս պլոքքեղ և կես պօթ	»	»	2 50
Ա.քարբին	»	»	2 37 1/2
Բօթին Խալոշ	»	»	3 75

Մանուկներուն վերի ցուցակին գիներէն 1/4 մեծիտ պակաս։

Ոտնամաններ ի Հարկին 24 ժամէ կը յանձնուին,

Աժանութիւն, գիմացկունութիւն և ճաշակաւոր ձեւաւորութիւն։

ՎԵՐՋԻՆ, ԳԻՆ • ԿԱՆԽԻԿ

Այլ Եօրեղ Եկեղեցւոյն Ռեճ Փոքր Տօր, Ըէ– 47

ԱՄԱՍ ՊՕՂՈՍ Կ. ՕՀԱՆԵԱՆ

ՅՈՒՅԱՎԱՃԱՌ

Ի ՆՊԱՍՏ ՀՅՍՄԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՅՆ ՄԱՐԴՈՆ ՋՄԵՌՆԱՅԻՆ ԱՊՐԱՆՔԱՐՈՒ ՆԵՐՈՒ ՈՐՔ ԱՋԱՏՈՒԵՑԱՆ

ԲՕԼԵՄՈՍԻ

ՎԱՃԱՌԱՏԱՆՆ ՀՐԴԵՀԸՆ

Մեր վաճառատանս վարչութիւնը ուզելով կատարել երախտագիտութեան պարտք մը առ Հասարակութիւնն՝ որ միշտ առաջնութիւն չնորհած էր իրեն, վերոգրեալ ապրանքներն մեծ քանակութեամբ ի վաճառ հանելէ առաջ՝ որոշեց փոքր քանակութեամբ վաճառել՝ միայն 15 օրուան համար, մինչև յառաջիկայ Հոկտ. 4։

Հրդեհէն ազատուած բոլոր ապրանքներն, ինչպէս

Տիկնանց համար զանազան բուրդէ կտաւներ—այլ և այլ գազիրներ ժաքէթի և մանթօի համար — բուրդէ և բամպակէ ֆլանէլներ շրջազգեստի համար — վելվէթին, թաւիշ և բլուշ — կարասեայ համար զանազան կերպասներ — աստառեայ, կէս - աստառեայ և մետաքսեայ ծացկոցներ — բրդեայ դուլպաներ — ֆիչուներ — պատրաստի անդրավարտիկ և ֆլանել — ժաքէթ, բարտերսիւ և դըլխարկ տղայոց համար։ Բամպակէ, բուրդէ և մետաքէ անձրևանոցներ — տղայոց համար մուճակներ, կիսակօշիկներ, բանթուֆլաներ։

Ընկլիական գործեր, թաղիքներ, կարպետներ, օթոցներ, վոսթաթներ և մանրազօծ կտաւներ։

Ա.մերիկեան	ճշմարիտ գապօթ	$2\frac{3}{4}$	մէճիտ	կտորը
Ընկլիական	»	»	2	»	»
Ա.մերիկեան	»	դրուաղէ	102	գրշ.	»
Ընկլիական	»	»	$2\frac{1}{4}$	»	և աւելի վեր

Ֆ. Մ. ԳՕՆՏՈՒԼՄ ԵՒ ԸՆԿ.

ներն ամեն բնական բերք, ինչպէս անտառին փայտն, խոտը, քարն ևս բարի Աստուծոյ սեպհականութիւնը կ'համարին, և հետևապէս չեն վարանիր այդ բաներէն օգուտ քաղելու, թէև գաղտնապէս, քանի որ այդ բնական արտադրանքն՝ ըստ օրինի, հողատէրներուն կ'պատկանին։

Ռուս ժողովուրդն բնապէս աչխոյժ իմայականութիւն և արթուն միտք ունի, թէև ոչ այնքան զարգացուն, և գիւղերու մէջ մանաւանդ թանձր է տգիտութիւնն, այնպէս որ կարդալ ու գրել չգիտցող անձերու թիւն անհամեմատ մեծ է (75 առ հարիւր)։ Ա.ռ հասարակ գիւղաբնակ ժողովուրդն աւելի կրօնասէր է և պարկեշտ քան քաղքի բնակիչներն, բայց միանգամայն չատ աւելի աւելըրդապաշտ են և այդ աւելըրդապաշտութիւնը ատեպ այնպիսի ծայրայեղութեան կ'հասնի որ հնար չէ ի հարկին անոնց խօսք հասկցնել։ Ա.յս է պատճառն որ անտես կ'առնեն ամեն կենսապահիկ պարզ ղդուշութիւններ և ամեն հիւանդութիւն իբրև երկնառաք պատահաններ կ'ընդունին, պատահաններ՝ որոց դէմ մաքառիլն աւելորդ կ'համարին թէ դժբաղդութեան և թէ երջանկութեան մէջ ռուս ժողովուրդն միշտ հլութեամբ կ'հնազանդի Աստուծոյ կամաց։ Արտաքին դրդռւթիւններ կ'յաջողին միայն ժողովուրդն գործատէրներու և հարուստներու դէմ հանել, այլ երբէ՛ք կայսեր դէմ։ Երբէ՛ք իրենց տառապանաց պատճառն Ցարին չեն վերադրեր, այլ լաւ ևս ունին հաւատալ որ իրենց մեծաւորներն անթերի չեն կատարեր Նորին վեհափառութեան հրամանները։ Իսկ երբ նեղուին ու ճնշուին սովորաբար այս խօսքը կ'մրմնջեն.—Աստուած չատ բարձր է և Ցարը չատ հեռու։

Ռուսիա այժմ բազմաթիւ ֆէ-ջայէ հողաբներ ունի։ Երբ 1861ին ստրկութիւն վերջ առաւ, կառավարութիւնն բաւական քանակութեամբ հող դնեց ազնուական դասէն և գիւղացիներն հողատէր կարգեց։ Ա.մբողջ հասարակոյս-

ներ (mir) տէր են հողերու որ որդւոց որդի և թոռ թոռ կ'վոխանցին։ Ժառանգական խնդիրներու մէջ՝ ա-րուները դ երագոյն կշիռ ունին։ Այսպէս երբ ընտանիքի մը պետը վախճանի և այրի մը թողու և որդիներ, մնա-ցած հողն այնքան մասերու կ'բաժնուի որքան որդիներ կան։ Եթէ բոլորը մեռնին, անժառանգ հողն դիւղական հասարակոյտին բոլոր հողատէր դասակարգին սեպհա-կանութիւնը կ'դառնայ և ուրոյն պիտոյից համեմատ կը բաժնուի։ Իրրև կանոն, ռուսական հողն կամ աղնուա-կան դասուն պատկանող ընդարձակ մասերու կ'բաժնուի և կամ մանր կտորներու որ դիւղային հասարակոյտնե-րուն կ'պատկանին, և երբ հասարակոյտն արժան դատէ կ'ուսորաբաժնուի նորէն հարկատու դիւղացիներու մէջ։ Դիւղացիներն հարկ վճարողներու կ'տան հողն. կիներն ա-ղատ են տուրքէ, հետևապէս և հողէ։ Սակայն եթէ այրի մնան արու որբերով՝ տուրք կ'վճարեն և հող կ'տիրա-նան։ Քսան տարի չարունակ տուրք վճարող կիներն ան-դամ կը ղրկուին հողէ երբ արու ժառանգ չմնայ։

Ը

Ազնուապետական դասակարգին արտօնութիւնները վերահաստա-տելու նպատակաւ 1889ին եղած կայսերական հրամանա-դիր մը հասարակոյտներն կարգ մը նոր պաշտօնակալ-ներու հսկողութեան ներքև դրաւ։ Այս պաշտօնակալ-ները որ կ'կոչուին դաւառապետ և վարչային ու դատա-կան պաշտօն ունին, պարտին տեղական աղնուապետու-թեան դասէն լինիլ։ Ռուսիոյ պատմական աւանդու-թեանց համաձայն՝ հրամանագրին այս պաշտօնակալնե-րուն կարևոր դիրք մը կ'ընծայէ վիճակային վարչու-թեան մէջ, և ներկայ ժամանակիս մէջ ազդային աւան-դութիւններն ի Ռուսիա մեծ յարգ ու պատիւ կ'վայե-լեն։ Այժմ ի բեզդղպուրկ անցած է Աբեմմեան սովորու-թեանց հետևեալ նորաձեւութիւնն։ Երբևիւն Ռուսիա ետրոպիոյ նմանելու եռանդագին վախճաք մը յայտնելէ ետև՝ կ'ամիտիրուի և իրեն պարծանք կ'համարի ուրիշ

քաղաքակիրթ ժողովուրդներէ տարբեր երևելու և վաղեմի տոհմային բարուց յարելու։

Թ

Ի Ռուսիա բոլորովին որոշ մի հիմնարկութիւն է Մէր կամ չինական հասարակոյսը։ Ռուսական հին աւանդութեանց համեմատ՝ ընտանիքի հայրը՝ վեհապետ է իր տան մէջ, և այս վեհապետութիւնն անվիճար մնացած է՝ զանազան այլափոխութեանց հակառակ։ Ազնուապետական դասուն մէջ այս նահապետական իշխանութիւնն Արևմտեան սովորութեանց չիմամբ՝ քիչ չատ մեղմացած է։ Միայն մի քանի արտաքին սովորութիւններու հետքը կայ, ինչպէս Սլավեան այն չնորհալի սովորութիւնն որով տան զաւակներն ամեն ճաշէ ետք՝ կ'երթեն կ'համբուրեն իրենց ծնողաց ձեռքը։ Հայրական իշխանութեան յարակից է յարգ ՏԱՏԻԿԻ տանտիրական կազմութեան մէջ Մերին վարչային եղանակն իր անբաժան սեպհականութեան հետ։

Մարկական դրութեան օրերը գեղջական ընտանիքները համախումբ մնալու հակամէտ էրին։ Սակայն այժմ ընչից բաժանումն յաճախ կ'պատահի։ Քիչ հիւղակներ կամ էզեռ, ինչպէս կ'կոչուին, կ'պատսպարեն՝ հին սովորութեան հակառակ, բազմաթիւ ամուսնացեալ ամուսիններ մի և նոյն յարկին ներքև։ Շինական կալուածներ սովորաբար բաժնուած են տուարածական և մշակական հողերու։ Ամեն ընտանիք իր արջառը մի և նոյն տեղն արածելու կ'ուղարկէ, և խաչինքն որոշ նշաններով միայն կ'ճանչցուին։ Հովիւն ևս հասարակային սպասաւոր մ'է։ Այս գաշտերը մերթ ընդ մերթ կ'վերաբաժնուին հասարակոյսի անդամներուն մէջ, որպէս պի իւրաքանչիւրն զատ մշակէ իր վրայ առնուած վիճասը։ Մերի դրութեան հիմնական սկզբունքն է հողին չբջանառուր վերաբաշխումն։

Այս բաժանման մէջ նկատելի երեք կէտեր կան. նախ՝ այն տիտղոսներն որ իրաւունք կտան բաժին մ'ունենալու. ապա հասարակային սեպհականութեան բաժանման

ժամանակամիջոցներն, վերջապէս՝ բաժանման մեթոտն։ Այդ բաժանումն հոգիներու (douchi) համեմատ կ'կատարուի, այսինքն՝ մէն մի արու բնակչի կամ ընտանիքի դլխի վրայ, և այս վերջին պարագային մէջ ի նկատի կ'առնուի այլ և այլ ընտանեաց աշխատութեան համար ունեցած կարողութիւնն, ինչպէս որ աշխատութեան քանակութիւնն՝ որու ամէն մէկը կարող պիտի լինի ընձեռել։

Այս դրութեամբ երբ ամոլ մը իր բաժինը կ'առնէ, կ'ինն է որ իր ամուսնոյն կ'յանձնէ սեպհականութիւն, և թերևս այս է պատճառը որ ի Ռուսիա ամուսնութիւնները այնքան բազմածին են։ Աղքատութիւնն որքան աճի այնքան յաճախ կ'կատարուին հողային այս վերաբաժանումները։

Միրի դրութեան մի սկզբունքն է նաև որ երկրի մէն մի բաժին հաւասար լինի, վասնզի տարբի մի և նոյն հաւասար բաժինը պիտի կրե և Միրերն կ'չանան բացարձակ անկողմնակալութիւն և արդարութիւն ի գործ դնել։ Այս բաժանման ժամանակ՝ մակերևոյթներն նախ նկատողութեան կ'առնուին, ապա արժէքն, և երբեմն հարկ կ'լինի վիճակաւ որոշել իւրաքանչիւրին բաժինը։

Այսպէս դիւղացիներն իրարու կապուած լինելով հաւաքական ստացման և արոց համերաշխութեան կրկին օգակով առաջին աստիճանի չինական հասարակոյան կամ ինչպէս կ'կոչուի (ogstehestco) կ'կազմեն։ Ղատարդրութեան հրովարտակին համեմատ՝ այս առաջնակարգ հասարակոյաններն առ հասարակ կ'բաղկանան այն դիւղացիներէն որ առենօք նոյն տէրերն ունէին, և որ այսօր նոյն հողերն ունին։

Այս մօտաւոր հասարակութիւններէն չատերն միացած են իրարև ղեկավարութիւններ որ կ'կոչուին volost։ Ռուսական այս դիւղակցութիւններն, Ամերիկեան քաղաքապետութեան պէս, միջին տեղ մը կ'բռնէ Ցրանսայի դաւառակին և հիւսրակոյսին մէջ։ Իր վարչային դիրքով աւելի կ'մօտենայ վերջնոյն։ Տարրեր պաշտօն ունին այս երկու կարգի համայնութիւնները՝ վոլքը հասարակոյքը

(commune) աւելի տնտեսական գործերով կ'զբաղի, մինչդեռ մեծն վարչային գործերու հոգն ունի, բայց երկուքն ալ վարող սկզբունքն բոլորովին համանման են։

Մէն մի չինական հասարակոյտի գլուխն տեսակ մը դիւղապետ կ'գտնուի՝ որ կ'կոչուի ծերունի (starosta)։ Համքարի պետն է պաշտօնակալ մ'որու գերագոյն պաշտօնն գիւղային դատապետութեան մէջ նշանակուած է դերադրական բառով՝ համապատասխան՝ Աւագայրի (sterchina)։ Տնտեսական կարգի պարտաւորութիւններ կ'կատարեն հասարակոյտի պետերն։ Աւագայրն կերպ մը գործի մարդ է, վերակացու մը, և սովորաբար հասարակութեան ամենէ աւելի կրթեալ անձը։ Պաշտօնակալներէ և դատաւորներէ զատ՝ ռուսական հասարակոյտներն ունին գործակատարներ որ Միրի որոշման համաձայն կ'ընտրուին։ այս կարգէն են հասարակային դրպակներու և դպիրներու վերատեսուչները։ Այդ դպիրներն պարզապէս վճարեալ դրագիրներ են (pissar) առանց օրինական իշխանութեան և սակայն հասարակոյտի դրաւոր գործերն իրենց ձեռքէն անցնելով ստէպ նոյն վայրի ճշմարիտ միջնորդները կ'դառնան՝ իրրև գրող կարգացող։

ՃԻ

Մէյոլալ հասարակոյտներու ժողովն (volost) մեծ նշանակութիւն ունի իրրև հիմնարկութիւն։ Իր անդամներն են Միրի բոլոր պաշտօնակալներն որ դիւղային ժողովներէ ընտրուած պատգամաւորներու հետ կ'միանան՝ ընտրութիւն՝ որով տաս տուն մի մի պատուիրակ կ'ուղարկէ (dvor)։ Մէն մի չէն առնուազն մէկ ներկայացուցիչ պարտի ունենալ ժողովին մէջ, որ բոլոր հասարակոյտներու պետերէն բաղկացած ճնայուն մանտախմբի մը միջոցաւ կ'գործէ։ Վօլօսթի առաջին պաշտօնն է պաշտօնակալներն և տեղային դատաւորներն ընտրել և վիճակային ժողովներու (zemstva) համար պատուիրակներ անուանել, տեսակ մ'ընդհանուր խորհուրդ՝ ուր ամեն դատակարգի մարդիկ կ'գտնուին։ Վօլօսթը կրնայ հասարակային գործերու

ձեռնարկել, ճամբաներ չինել, դպրոցներ և հիւանդանոցներ հիմնել, և այս ձեռնարկներու համար իրաւունք ունի տեղային տուրքեր քաւէարկել։ Գիւղային ժողովներն միայն տանտէրներէ կ'բաղկանան։

Կան նաև համայնական ժողովներ կանանց, որ կամ այրի են և կամ առ ժամանակ կերպով իրենց ամուսիններու ներկայութենէն զրկուած։ Հիւսիսային անբարերար գաւառներու մէջ, ուր մարդիկ հեռուները կ'երթան գործ վնտռելու, համայնական ժողովներն մի միայն կիներէ կ'բաղկանան և տան տէրերը կ'ներկայացնեն՝ հասարակային գործերու անօրէնութիւնն ստանձնելով։

Թէև Միրն իր մի քանի նախկին արտօնութիւններէ զրկուած է, սակայն պարտ է ըսել որ, տնտեսական տեսակէտով, այս հիմնարկութիւն մեծ յարգ ունի Ռուսաց համար, քանի որ պաշտօնական պարզ և օգտաւէտ դըպրոց մ'է, ուր մարդիկ կ'ուսանին տեղական չահեր պաշտպանել և հասարակային կեանք վարել։ Օգտակար են նաև գործակցական ընկերութիւններն կամ համքարներն (arteli) որ իրարու ձեռնտու կ'դտնուին։ Այդ հիմնարկութիւնն ինչպես Միրն յետին ծայր ուշադրաւ են և իրենց ծագումն շատ հին։

ՄՈՒԹ ՕՐԵՐ

ՆԱԽԱՐԱՆ

Զանազան կողմերէ կ'առաջարկուի մեզ ընտիր վէպ մը թարգմանութեան ձեռնարկել և հրատարակել՝ իբրև դրօսալի և համեմուտ մաս մը հանդիսիս։ Տրամադիր ենք կատարել կարդ մ'ընթերցողներու այս փափաքը։

Եւրոպական ինչպէս լաւ նոյնպէս անչահ վէպերու համարը չկայ։ Սակայն կան լաւերուն մէջ որ երկար են և առ հասարակ նիւթին կողմէ մեր բարուց և սովորութեանց անյարմար, կան նաև այնպիսիներ որ ընկերային

այնպիսի խնդիրներ կ'յուզեն որ չեն համապատասխաններ մեր միջավայրի պայմաններուն։ Ուստի՝ ընտրութեան դժուարութիւնն ի նկատի առնելով տեսանք որ լաւ ևս է ոչ այնքան բարձր թռիչ և մեծ անուն ունեցող, և ոչ այնքան երկարաբան և ատեպ աննշան էջեր պարունակող վէպ մ'որոշել, այլ սովորական ընթերցողին միտքն ու սիրտը չինող՝ և հետաքրքրելու յատկութիւնն ունեցող գործ մը թարգմանել որու նիւթն լինի սէրն՝ մարդկային շատ գործերու այդ յաւիտենական շարժիչ ղօրութիւնն, իր մի արտասովոր, յուզիչ և արտայայտութեան մէջ։

Այս նկատումներով մեր ուշադրութիւնը դարձաւ այն վիպասանին վրայ որու մի ուրիշ վէպն՝ Խոստովե է Լոյարդէն թարգմանուելով հանդիսիս մէջ, ընդհանրապէս ընթերցողներուն ուշն ու սիրտը գրաւեց այն՝ աղնուամտութեան, գթոյ և սոսկումի զգայումներ գրգռելով։

Այդ վիպագիրն է Հիւկ Դընվէյ, վաղամեռիկ անգլիացի գրագետ մը՝ որու յեղակարծ մահուան պէս իր մի քանի երկերն՝ ինչպէս Ոչ կամ Ծոցած, Ընտանեկան ջրթեր, Մոմ օրեր եւ այնքան յայտ ու համակրութիւն գրգռեցին Անգլիա և այլուր, և որու անունն՝ եթէ ոչ առաջնակարգ՝ նշանաւոր գրողներու դասն անցուցին։

Այդ երկերէն կ'ընտրենք այս անգամ, համառօտութիւնն և այս ընտրութեան մի կարևոր պատճառը լինելով, Մոմ օրեր վէպն, որ աղատօրէն պիտի թարգմանուի, և զոր անտարակոյս ախորժով և հետաքրքրութեամբ պիտի կարդան մեր ընթերցողներն՝ եթէ ճշմարիտ սիրոյ և աղնուութեան կ'հաւատան, եթէ կ'հաւատան որ այդ սէրը ատեպ կ'քաւէ ու կ'սրբէ մեղքութիւններ որ մարդկային ընութեան տկարութեան արդիւնքն են, և որ լոկ ազնիւ նպատակի մը հասնելու համար կ'գործուին։

Եւ նոյն ինք վիպագիրն իր գործին գլուխն՝ իբրև նախաբան՝ այս գիտողութիւնը կ'ընէ.— երբ ընթերցողն իմ կեանքս կամ անոր արտասովոր մի մասին պատմութիւնը կարդայ, պիտի տեսնէ որ մեզանչած եմ ընկերական և

օրինական ստիպողութեանց դէմ։ Իրրև արդարացում երկու պատճառ միշտ պիտի բերեմ — այս է՝ սիրոյ զօրութիւնն և մարդկային բնութեան տկարութիւնը։

— Ընթերցող, եթէ այդ պատճառները կշիռ չունին քու առջև, մէկդի նետէ գիրքս. դու չափէն աւելի բարեհոգի ես իմ մասիս, ես չափէն աւելի մարդասէր եմ քեզ համար։ Ջենք կարող բարեկամներ լինել. Մի՛, մի կարդար աւելի. դուրէ գիրքս։»

Սակայն յարգանքին կարծիքն այս է, որ ընթերցողն չպիտի դուրէ զայն մինչև որ չաւարտէ ընթերցումն։

ԳԼՈՒԽ Ա.

ԱԳՅՐՍ ՍՊԻՏԻ ՈՒԽՏ ՄՐ

Աւելորդ կ'համարիմ բան մը գրել մանկութեանս, նոյնպէս պատանեկութեանս վրայ։ Այլ կ'փափաքիմ հասնիլ արբուն հասակիս, մինչ այն ժամանակն՝ երբ երիտասարդութեան հրաշալի երազներ մի առ մի կսկսին թօթափիլ, երբ ներքին մղում մ'արդարև զօրաւոր, հետուն կ'վանէ բանականութեան լուրջ խրատը, երբ մարդ փորձով կ'իմանայ թէ ո՛րքան սուղի կ'նստի աւելն յանդուգն քայլ, երբ պատանեկութեան վաղանցիկ և անբջական բոցերը դադրելով տեղի կտան յարատև, մշտավառ կրակի մ'որ պիտի այլէ առջորէ քեզ մինչև որ մօխրի կոյտ մը թողուս, երբ այժը, չիմն ու իմացականութիւնն յետին աստիճան հասած են կամ պիտի հասնին, երբ վերջապէս երեսուն տարին բոլորած ես։

Ես սակայն ի՛նչ էի ես այն ժամանակ վշտաբեկ, ղեզ, յուսակտուր մարդ մը, անհոգ և անփութասէր վաղուան համար, աննպատակ արարած մը կենաց մէջ։ Ընազդի բերմամբ՝ լոկ չունէ առնել առ, ուտել, խմել էր իմ էական զօրծս։ Առտուհանուխ արթնն՝ կ'փափաքէի որ արևը չուտով մարը մտնէր, դիշերն յանկոդին՝ վախս չէր եթէ անյարիր աչերս զոր կ'զոցէի, մինս որ պիտիբացուէին նորէն թէ ի սկ պիտի մնային յաւէտ։

Ես ինչո՞ւ համար։ Ա՛ն եթէ պատճառը կ'փափաքիս իմանալ պարտաւոր ես ինձմէս նախ՝ ձգման դիշեր մ իմ նշուլագեղ վառարանիս առջև, պարտաւոր ես կարդալ իմ խորհուրդներս, քննել իմ անցելոյս պատկերներն՝ պարզուելով աչքիդ առջև, ինչպէս կ'երևի իմ աչքիս։ Չարիք է որ իմ վիշտս, իմ առե-

լութիւնս, իմ սէրս քուկդ լինին։ Իրաւի՝ անհրաժեշտ է որ նոյն իսկ իմ անձս լինիս։

Կարող ես այս յետադարձ ակնարկին խնդութիւնն նետել անցեալոյս վրայ։ Կարող ես դառնալ ու դտնել այն օրն երբ պատուարեր կերպով իմ քննութիւնս տալէն ետև՝ ես, Վասիլ Նորթ, իրաւունք ստացայ իմ անուանս կցել բժշկապետ բառն և իսկոյն գործի սկսիլ, որպէս զի համբաւ և հարստութիւն վաստկիմ, կարելի եղածին չափ իմ նմաններուս տառապանքը թեթևցնելով։ Կարող ես ըսել, ինչպէս ըսի ես այն ժամանակ և դեռ ևս կ'ըսեմ — Աղնիւ ասպարէզ, լիովին չհագրգիռ և օգտաւէտ կեանք մը։

Եւ ո՛րքան յուսալից և արիասիրտ պիտի գտնես զիս՝ ամեն ծանր աշխատութեան պատրաստ, գաւառական մեծ քաղքի մը մէջ իբրև բժիշկ հաստատուած, տրամադիր մաքառելու և նոր նոր ծուխեր շահելու։ Պիտի տեսնես թէ առաջին տարիական մաքառումներէ ետք՝ ինչպէս հարթեցի իմ ճամբաս և հետզհետէ հաստատ կայան մը գտայ։ Ինչպէս իմ անունս հռչակ առաւ, ինչպէս՝ վերջապէս, յաջողութիւնն ու բաղդն իմ առջև կ'բացուէին։

Պիտի տեսնես թէ ինչպէս պահ մը երազ մ'եկաւ պայծառացուց իմ կեանքս, ինչպէս մարեցաւ այն և իր տեղ լոկ խաւար թողուց։ Պիտի տեսնես իմ սիրած կինս։

Ո՞չ, կ'սխալիմ, չես կարող տեսնել զայն։ Ես միայն կարող եմ տեսնել Վարսենիկս ինչպէս որ այն ժամանակ տեսայ— ինչպէս որ հիմակ կ'տեսնեմ։

Աստուա՛ծ իմ, քանի՛ գեղանի էր նէ։ Ո՛րքան չքեղափայլ էր իր պերճ մեծագոյն գեղեցկութիւնն։ Ո՛րքան տարբեր էր այն վարդագոյն նպիտակ ու գեղնորակ պէպէկներէն զոր իրրև կատարելութեան տիպարներ անդուլ ներշնչած են իմ առջև։ Չարաւային տաք արիւնը կ'հոսէր իր երակներէն և իր թխագոյն պայծառ այտերն կ'գունաւորէր։ Անգլուհի մ'էր իր մայրն, սակայն Սպանիա էր որ իր աղջկան պարգևեր էր սիրարուր չքնորհ, հիանալի սև աչեր և գանգրուն արտևանունք, սեւամորթ առատ ու փափուկ մազերու կոյտ մը, խանդավառ մղիչ բնաւորութիւն և, թերևս, խազուհւոյ վայել շարժուձեւեր և արժանապատուութիւն։ Անշուշտ մայրն տուած էր օրիորդին շատ ընտիր ձիրքեր, բայց նէ հօրմէն ժառանգած էր իր դեղեցկութիւնն, հայր մը՝ զոր բնաւ չէր ճանչած, Անգլուսցի մ'որ մեռաւ երբ աղջիկը դեռ փոքր մանկիկ մ'էր։

Սակայն իր օտարադէմ չնորհներուն ներհակ՝ Վարսենիկ բուն անգլիացի օրիորդ մ'էր։ իր սպանիական ծագումն լոկ աւանդութիւն մը կ'մնար իրեն համար։ Երբէք ոտք կոխած չէր հօրը բնիկ երկիրն։ Օտար էր իրեն համար այդ երկրի բարբառն։ Նէ ծնած էր Անգլիա և իր հայրն, որու պաշտօնին բնութիւնը

անկարող եղայ իմանալու, կ'երևի թէ իր ժամանակին մեծ մաս ը անգլիական հոգին վրայ անցուցած էր։

Ե՞րբ սկսայ սիրել այդ էակը։ Չարցո՛ր ինձ մանաւանդ թէ ո՞ւր տեսայ զինք առաջին անգամ։ Այն ժամանակն իսկ երբ իմ ակնարկս ընկաւ այդ օրիորդին վրայ, զգացի, իբր յայտնութեամբ, որ ինձ համար կեանքը և իր սէրն միևնոյն նշանակութիւնն ունէին։ Մինչև այն վայրկեան, ափսոսիս վրայ, չկար կին մ'որուն տեսքն արտիս այնքան արագ զարկ մը կարենար տալ։ Այսպիսի սիրոյ վրայ շատ կարդացեր և լսեր էի, սակայն միշտ ծիծաղս չարժած էր։ Այնպէս կ'մտածէր ինձ որ հոգւոյս մէջ նմանօրինակ բուռն սիրոյ համար տեղ չկար։ Բայց յանկարծ սիրեցի այնպէս որ մարդ երբէք առաջ սիրած չունէր, և երբ ահա այն գիշեր վառարանիս մօտ նստած բոցերն ակնապիշ կը դիտեմ, կզգեմ իւրովի որ իմ վարած աննպատակ կեանքս միայն չարմար է այն մարդուն համար որ սիրեց այլ չկրցաւ վաղեներկը չհիլ։

Մեր առաջին հանդիպումն շատ պարզ և անշքան եղաւ։ Իր մայրն՝ որ ծանր հիւանդութեան մը կ'տառապէր՝ պիս կոչեց, իբրև բժիշկ, խորհուրդ հարցնելու։ Իմ բուժական այցերս շուտով բարեկամական տեսութիւններ եղան։ Ուստի ազատ էի օրիորդին հետ սիրաբանել իմ բոլոր ճարտարամտութիւնս գործ դնելով։

Վարսենիկ և իր մայրը քաղքին չքնաղագոյն փոքր տուն մը կ'բնակէին։ Ունևոր անձեր չէին, բայց չքաւորութեան նեղութենէ ազատ ապրելու համար բաւական նիւթական միջոցներ ունէին։ Մայրն անուշ, հանդարտիկ, արժանի կին մ'էր՝ որ համբերութեամբ իր տառապանքը կ'կրէր։ Իրաւի՝ շատ ողբերգելի առողջութիւն մ'ունէր։ Բան մը միայն իրեն օգտակար կ'երևէր, այս էր օդի և տեսարանի անընդհատ փոփոխութիւն։ Շուրջ վեց ամիս դարմանելէն ետև այդ բարի կինն, պարտ համարեցաւ կրկնել ինչ խորհուրդ որ իր նախորդ բժիշկներն տուեր էին, և ըսել որ նոր օդափոխութիւն մը կրնայ իր ցաւերը մեղմել։

Իմ սիրտս կ'ճմլուէր այս խորհուրդը տալու ժամանակ, զան զի եթէ ընդունուէր՝ պիտի պարտաւորէի Վարսենիկէն բաժնուիլ։

Բայց ինչո՞ւ, այն վեց ամսուան միջոցին մէջ, միթէ ես, քանի որ այնքան խանդագին սէր ունէի, չհամած չէի՞ օրիորդին սիրոյը։ Ի՞նչ արգելք կար իրմէ բաժնուելու իրրև նշանածներ, ի՞նչ պատճառ կար իրմէ հեռանալու բոլորովին։

Պատասխանը կարճ է։ Նէ չէր սիրեր պիս։

Սակայն երբէք բերնէս այդպիսի խօսք մ'ըրած չէր ինձ. և ես ևս բնաւ իր սէրը չէի խնդրած բերանէն։ Բայց նէ անշուշտ գիտէր . . . պարտաւոր էր անշուշտ գուշակել իմ զգացումներ իր հետն էի՝ իմ ձեն մի ակնարկս, սէն մի չարժումս յայտնած պիտի լինէին իրեն ճշմարտութիւնը։ Կիներն աչ բմամիա

և ոչ կայր են այս մասին։ Գերբնային էակ մը պիտի լիներ այն մարդն որ, ինձ չափ սիրելով կարող պիտի լիներ աքօղել իր պղտութիւնն ճշմարիտ վիճակը։

Ոչ, բառ մ'անգամ չէի ըսած. չէի ժառաձ խօսիլ։ Լաւ ևս է յուսալ անտուղութիւն քան յուսահատութեամբ տուգութիւն։ Այն օրն ուր Վարսենիկ իմ սէրս պիտի մերժէր իմ մահուանս օրը պիտի լինէր։

Բայց ատո՞ր ինչ ուղիի պարգևելու այդ անուշ էակին, թէև նորընծայ բժշկի մը համար այնքան անյաջող չէին դործերս, նոյն պահուն իմ առնելիք կինս մանկութենէ պիտի լինէր միայն յարաբերական չքաւորութեան մը. եւ սակայն Վարսենիկին, ան, որքան կ'ուզէի չքաղութեամբ չրջապատել Վարսենիկը։ Իրը միայն, իրը պիտի լինէր ինչ որ հարստութեամբ հնար էր գնել։ Եթէ տեսնէիր զինք իր թարմաւէտ և նորափթիթ գեղեցկութեան վառագ մէջ, անտարակոյս պիտի ժպտէր այն անմոռապատան մարդուն որ կ'ըսէր այս պիտի էակ մ'իր ինն ընել, թէև ինք տակաւին չտրտչտո կ'աշխատէր և քիչ կ'չահէր իբրև բժիշկ։ Պիտի իսկոն զգայիր որ նէ կարող էր բոլոր աշխարհ իր ոտից ներքև առնել և պաշտուիլ։

Եթէ գիտնայի որ նէ պիս կ'սիրէր, թերևս այն ժամանակ յուսալու համաձայնէի՝ որ՝ իրրև իմ կինս, պիտի կրնար երջանիկ լինիլ։ Բայց նէ չէր սիրեր պիս։ Այս բաւական չէ, նէ վառասէր էր։

Վարսենիկ գիտէր — և այս մասին գինք այնքան մեղապարտ չեմ դաներ — թէ որչափ գեղանի էր։ Միթէ կ'անհրաժեշտ գինք եթէ ըսեմ թէ այն օրերն շատ հաւանական է որ գինք սիրող անձին վրայ պիտի մնանէր ինչ որ բարձր աստիճան և մեծ հարստութիւն մը կրնան չնորհել։ Գիտէր նէ որ կիներուն մէջ թագուհի մ'էր և ի հարկէ թագուհւոյ մը վայել դիրքի մը կը տենչար։

Բարեկամ էինք. ջերմ բարեկամ։ Սիրոյ մահաւիթ դեղն է այսպիսի բարեկամութիւն մը։ Անհիմն յոյսեր կ'արձարծէ. կ'օրօրէ քեզ ապահովութեան մէջ ու կ'մոլորէ։ Ներուկ մ'է որ յանկարծ կ'խորտակի և կ'վիրաւորէ անոր յենած ձեռքը։ Կերեւի որ թեթև քայլ մը կ'թաւէ բարեկամութիւնը սիրոյ վերածելու, և սակայն առէլ այդ քայլը չառնուիր։ Առելութեամբ կամ տհաճութեամբ սկսուած սէրը շատ անգամ աւելի բարեբաստիկ է քան այն որ բարեկամութեամբ կ'սկսի։ Տարփածուները չեն կրնար բարեկամ լինիլ։

Վարսենիկ և իր մայրն՝ որոց հետ դրացի էի, հեռացան և քիչ ժամանակի համար Լոնտոն գացին։ Երբեմն լուր կ'առնէի իրենց վրայ, և երբ քաղաք լինէի, մի քանի անգամ այցի կ'երթայի։ Ժամանակը կ'անցնէր։ Նոյն պահուն իմ արհեստս կ'չրուեսակէի չարաչար աշխատելով և կ'չանայի իմ կենացս երազը

ցրուել։ Ափսո՞ս, ի զուր կ'ճգնէին Սիրել Վարսենիկն կ'ուզանա-կէր ընդ միշտ սիրել զինք։

Առաւօտ մ'իրմէ գիր մը հասաւ ինձ։ Պատուեցի բացի դիրը։ Վշտալի լուրեր կ'ազդարդէր։ Իր մայրն յանկարծ մեռեր էր։ Մի-այնակ էր Վարսենիկ աշխարհիս վրայ։ Քաջ գիտէր որ ազգա-կից մը չունէր, և կ'կարծէր, թերևս կ'յուսայի որ, իզմէ զատ, բարեկամ չունէր։

Չարկ չկար երկար բարակ խորհիլ։ Նոյն օրն՝ իրկունը. Լ.օ-ւոն էր։ Եթէ իր ծանր վշտին սպեղանի մը չկրնայի գտնել, գո-նէ վշտակից կ'լինէի, գոնէ մահուան մ'առթիւ պատահած դոր-ծեր կարգադրելու պաշտօնը կ'ստանձնէի։

Եկեալ Վարսենիկ՝ նէ ուրախ եղաւ դիս տեսնելով, երախ-տագիտութեան ակնարկ մ'ունէր ինձ իր արտասուալի աչերուն մէջ։ Ինչ որ հնար էր ըրի իրեն համար և քաղաք մնացի մինչև որ թաղման հանդէսը կատարուի։ Ապա մտածեցի իմ տեղս դառնալու։ Ինչ ճակատագիր սիրտ ունենար այդ աղջիկը։

Զուներ նէ ազգական. չկրնար նաև բարեկամի մ'անունն, որ տրամադիր լիներ գինք ընդունելու։ Ինչպէս կ'կասկածէի, նէ երկրի վրայ բոլորովին մինակ կ'մնար։ Երբ կռնակս դարձնէի Հիսար գտնէր անձ մ'որմէ համակրութիւն և օգնութիւն յու-սար։

Անշուշտ իր բացարձակ մեծատրութիւնն էր որ սասլեց դիս, իմ լաւագոյն պատրաստութեանս, իր վշտահար վիճակին չնայելով, ուրկէ ընկնիլ և սրտիս իզձը յայտնել Չեմ կարող յիշել խօսքե-րս, բայց կարծեմ— գիտեմ թէ իմ պատս սերճախօսութեամբ պաշտպանեցի։ Ինձինս նման սէր մը զօրութիւն և կորով կ'պա-դի ամենէ անփորձ սանեներանին։ Սակայն դեռևս իմ կոչումս, աղերսս չատարտած զգացի որ ընդունայն կ'խօսէի։ Իր աչքն, իր ձևերն ըսին ինձ որ չէր սիրեր զիս։

Ապա՝ իր արդի անօգնական վիճակը յիշելով՝ ինքզինքս դրա-սեցի։ Ջերմագին աղաչեցի որ խօսածներս մոռնայ, պատասխա-նըն անմիջապէս չտայ, այլ թոյլ տայ ինձ զանոնք մի քանի ամ-սէն կրկնելու, միշտ բարեկամ մնալ և կարելի եղած ծառա-յութիւնն մատուցանել։

Վարսենիկ գլուխը ցնդեց. ձեռքն երկնցուց։ Առաջին չար-ժումն իմ սիրոյս մերժումը կը նշանակէր, երկրորդն՝ իմ բարե-կամութեանս ընդունելութիւնը։ Ջանացի անդորրութիւնս գտ-նել և ապա սկսանք ապագոյ խորհրդներու վրայ խորհրդակցիլ։

Նէ Բրինենդ Բարքի մօտ՝ հանդարտիկ և պատուաւոր տուն մը կ'բնակէր։ Ժամանակ մը նոյն բնակարանին մէջ մնալս գի-տութիւնը յայտնեց ինձ։

— Միթէ մինա՞կ — բացագանչեցի ես։

— Ի՞նչու չէ։ Ինչ բանէ վախ ունիմ։ Սակայն ես անատաս աղջիկ մը չեմ. եթէ լաւագոյն յատակագիծ մը կայ, կարող ես

առաջարկել Վարսենիկ քսան մէկ տարին անցած էր և իսկոյն պիտի ժառանգէր մօրմէն ինչ դրամ որ մնացած էր։ Այդ դրամով կարող էր ապրիլ Գանի որ նէ բարեկամ, ազգական չունէր, պիտի պաշտաւորէր տեղ մը բնակիլ ինչ պատճառ կար արդի տունը թողլու։ Սակայն կ'դողայի մտածելով որ այս գեղանի օրիորդն Լոնտոնի մէջ միս մինակ պիտի մնար։ Ինչո՞ւ համար դիս չսիրէր· ինչո՞ւ համար իմ կենակիցս չլինէր։ Եալըր ինքնիչխանութիւնս գործածել պէտք եղաւ որպէս զի վերստին խանդագին կոչումներս չկրկնեմ։

Գանի որ Վարսենիկ կ'մերժէր տալ ինձ իր ապագան տնօրինելու իրաւունքն, չէի կարող ուրիշ բան մ'ընել։ Տուի իմ հրաժեշտի տրտմագին բարեւս, դարձայ տունս որ զսպեմ իմ անբաղդ սէրս կամ տառապիմ։

(Շարունակելի)

ՄԻՇԻԿՆ ԼՃԻ ԱՓՈՒՆՓԷՆ

Շիքակո, 24 Յունիս 1894

ՖԻԶԻՒԱԿԱՆ ԿԱԶՄՆ ՄՇԱԿԵԼՈՒ ԵՒ ՀԱԳՈՒՍՏՆ ԲԱՐԵԿԱՐԳԵԼՈՒ ՆՊԱՏԱԿԱՒ ԿԱԶՄԵԱԼ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ։ — Կանայք քաղաքական խնդրոց մէջ գործնական բաժին ունենալո՞ւ են թէ ոչ և կամ հա՞րկ է որ ասոնք ալ իրենց քուէն ու ձայնն ունենան կենսական հարցեր լուծելու և կամ պաշտօնէից ընտրութեան մէջ։ Համարեա՛ թէ այս կարևոր խնդրոյ չափ ուշադրութիւն գրաւող և շահեկան հանգամանք մ'ուներ հազուստի կարգադրութեան և ֆիզիքական կազմուածքն մշակելու դիտմամբ հիմնեալ ընկերութիւնն։ Իբրև սեռի չրջանակաց մէջ առ օրեայ խօսակցութեան նիւթ դարձած է սա։ Ամերիկացիք առ հասարակ ձեռնարկու և գործն երևան բերող ազգ մ'են։ Ժիւլ Վէրն թուի թէ լաւագոյնս տեղեակ էր Ափևմտեաց այս յատկութեան և արդարև կարի իմն գեղեցկօրէն նկարագրած է Եանքիներու այս օրուընչ բնաւորութիւնն իւր դրութեան միոյն մէջ։ Ամերիկացին չէ թէ միայն ձեռնարկող այլ էլեփանտանէը յղանալու և զայնս ի կատար հասցնելու մասին եզական է։ Վերոյիշեալ ընկերութեան նպատակն է· — «Ֆիզիքական կազմուածքի մշակման ու զարգացման բարձրագոյն պէնչքըն ուսանիլ» և ընկերութեան Ատեանապետը Յանձ-

նաժողովը կը խնդրէ որ իւրաքանչիւր անդամ վէնիւս սը Միլօի (գեղեցկութեան դիցուհւոյ) մի լուսանկարն հայթայթէ, և սոյն թելադրութեան մասին ընդհ կը յարէ.— «Դիցուհւոյ նըկարն կախէ սենեակդ, օրինակէ զայն, յիշողութեամբ պատկերէ կրկին ու կրկին անգամ մինչև որ լաւ մը իրացնես դիցուհւոյ կեցուածքն ու դիմական արտայայտութիւնն։ Մեր աղջկունք կրթուիլ պարտին գեղեցիկն տեսնելու և զայն գնահատելու համար։ Ազգի մը քաղաքակրթութեան չափն ու աստիճանն որոշակի կրնաս գուշակել նոցա գեղեցկութեան վրայ ունեցած ճաշակէն։ Կարելի բան չէ կիրթ ճաշակի տէր լինիլ առանց քաղաքակրթութեան և ոչ ալ քաղաքակիրթ առանց նուրբ, փափուկ և ղեկայուն ճաշակի։ Գեղեցկի և բարւոյն ճաշակն համաքայլ են, երբ կը տիրանաս միոյն արդէն իսկ տիրացած ես միւսին։

Գեղեցկի ճաշակն կրթելու համար դարձեալ հարկ է այցելել Արուեստից թանգարաններ, դիտել ու երկարօրէն դիտել արձաններ ու տարբեր գեղուհեաց նկարներ. ուսումնասիրել նոցա կեցուածքը, նայուածքը, դէմքի մէն մի արտայայտութիւնքն և մարմնոյ կազմն. մինչ կարենաս գէթ նոցա գեղեցկութիւնը, և բարեհասիլ ու հրապուրիչ կերպարան մ'ունենալու համար սկսիլ ատելութիւն մշակել փարիզեան յարափոփոխ նորաձեւութեանց ընդդէմ որք կը կաշկանդեն մեր մարմինը և բոլորովին անկարող կ'ընեն մեր սեռը վայելելու առատօրէն կեանց այն հաճոյքներն զոր արական սեռն կը վայելէ ամեն օր անարգել։ Այսու կ'ակնարկեմ ձիավարութեան, մարմնամարզութեան և երկանիւ հեծնելու մասին կանանց ունեցած դըժուարութիւնն ասոնք հագուստի անպատշաճութեան պատճառաւ։

Այս իրողութեանց լուսեւ է որ հագուստի բարեկարգութեան խնդիրն սկսած է այնքան յուզիլ. կաշկանդիչ հագուստներու ընդդէմ ամեն կողմէ բողոքի ձայներ կը լսեւ։ Սոյն ընկերութեան անդամուհիք լանջապանակն (corset) մէկ դի նեռած են և ջատագով կը կանգնին պարզ, թոյլ և անպաճոյճ իսկ ըստ ընթերցողի տարազներու կիրառութեան յաչիս դատապարտելով սեղմ ու պիրկ հագուստներու առողջապահական տեսակէտիւ ունեցած հազարումէկ վնասներն զոր թէ կրողք և թէ իրենց ապագայ սերունդ կը տուժեն չարաչար։ Ոգքա իրաւամբ կը պահանջեն թէ ձիգ ու կաշկանդիչ հագուստներ բնաւ չեն համապատասխան արուեստի պահանջմանց։

Մենք ամենքին կը հիանանք Յունական գեղուհեաց վի-

բայ և պայնս առաջնակարդ կը կոչենք, սակայն հարկ է յիշել թէ չէլլէն գեղեցկութիւնն, զոր տիպար կը համարինք, չէր այլ ինչ բայց եթէ զով ու կազդուրիչ օդոյ, արձակ՝ թայլ և պրիզմատիկ հագուստի, ուրախ, զուարթ և զրօսալից կեանքի մը արտադրութիւնն. ահաւասիկ մի քանի միջոցք որք հասուցին հելլէնն ու հելլենուհին գեղեցկութեան և ֆիզիքական կազմուածքի մշակման բարձրագոյն աստիճանն. մինչ մեր ամենուն հիացման և սքանչանաց առարկայ լինելն: Սովրական ասացուած մ'է «Դեռատի հելլէնի մը չափ գեղեցիկ,» սակայն դժբաղդարար մենք այս աստիճանէն չատ վար ենք տակաւին, այսու հանդերձ եթէ կայ մի ազգ որ ամենայն պատշաճօրէն կրնայ այդ ասացուածը իրեն յարմարցնել նա Ամերիկացին ըլլալու է: Տես Ամերիկացի գեղուհւոյ մը լուսանկարն. դա ճշդրիտ բաղդրեալ պատկեր մ'է այլ և այլ դիմական տիպերէ: Բայց թէ չկայ բնաւ մի այլ ճամբայ մարմնական կրթութեան և գեղեցկութեան բարձրագոյն աստիճանին հասնելու, եթէ ոտնակոխ և աննկատ ընենք պարզ՝ թայլ պրիզմատիկ և անսեթևեթ տարազներու դործածութիւնն, և մարմնոյ մշակման համար առողջապահիկ կանոնաց հլու հպատակութիւն:

Եւ դարձեալ սոյն ընկերութիւն կը պնդէ թէ ոդելից ըմպելեաց դործածութիւնն սովրարար արդիւնք է տկար ախորժակի, և նոքա որք ընդհանրապէս առողջ և զօրաւոր կազմուածքի տէր են ոդելից ըմպելիներու բնաւ պէտք չեն զգար և ոչ ալ գրգռիչ համեմներու իրենց ախորժակն արուեստական կերպիւ բարւոքելու դիտմամբ: Եւ ուսոի ակներև կրնայ տեսնուիլ թէ սոյն ընկերութիւնն թայլ՝ պճակ և պրիզմատիկ հագուստներու դործածութեան ջատագով ու պաշտպան հանդիսանալով կը հակառակի նորաձեւութեանց և սեղմ ու ձիգ տարազներու կիրառութեան. իսկ ֆիզիքական կազմուածքի մշակման ու զարդացման խանդավար հանդիսանալով կ'օժանդակէ միանդամայն Գինատեաց ընկերութեան միտքն:

Եւ ուրեմն լ'նչ պարտի ընել բարեկարգեալ հագուստի մը առաւելութիւնն. նախ և յառաջ հարկ է որ չարժական կատարեալ ազատութիւն ապահովէ, ներդաշնակ գոյներ ունենայ, չնորհալի արտայայտութիւն մը և ամենէ աւելի յարմարի վիճակի պարապմանց և անձնասիրութեան:

Մրցանակ մը խոստացած են անոր որ կրնայ հնարել հագուստի տարազ մը որ պիտի հանդիսանէ ըստ ամենայնի և կա-

տարեվախճ յարմարի յատկապէս գործաւոր կանանց ու օրիորդաց. հազուստ մը որոյ կրողն ընաւ կաշկանդ չպիտի զգայ և չարժական ազատութիւն պիտի զգայ ընդհակառակն. հարկ է նաև որ սոյն տարազ չզրկէ իգական սեռն իւր կանացի հրապոյրներն ցուցնելէ. լինի դիւրակրելի, պարզ, առողջապահիկ, պարագայից յարմար և մատչելի գնով։

Անուավար օրիորդք ու տիկնայք արդէն իսկ ըստ մեծի մասին արևելեան շալվարն ընդունած են. սակայն կը ցաւիմ որ Սիւրիական կոչել վարժուած են։ Այսպիսեաւ անուոյ վրայ հեծնելու անպատեհութիւնքն ըստ բաւականի կրնան վերցած համարիլ։ Մարմնոյ հարդութեան նպատակաւ ևս շալվարն դրութիւնն մուտ գտած է բազմաթիւ կրթական հաստատութեանց մէջ։ Տարակոյս չկայ թէ այս կարգի հազուստային բարեփոխութիւնք այն ընկերութեան աշխատանաց ուղղակի համ անուղղակի արդիւնքներն են։

Ընկերութիւնն իւր նպատակը կը տարածէ ժողովրդեան խաւերուն մէջ առեղնախօսութեանց միջոցաւ։ Միտիս տոքթըր Փարքըր Փրօֆեսանտայի Յանվարմարին անդամուհեաց մին է։ Տիկին Փարքըր բնութենէ գեղեցիկ դիմաք և ճարտար լեզուաւ մը օժտուած է։ Անցեալ տարի մի օր պատիւ ունեցայ նէրա հետ ծանօթանալու և երբ իմացաւ թէ թղթակից մ'եմ և մեծապէս հետաքրքրեալ հազուստի բարեկարգական չարժման մասին, սկսաւ իւր գողարիկ համակիչ ոճով նկարագրել բարեձև և առողջապահիկ կանոններու պահանջմանց համաձայն պատրաստուած հագուստներու գերազանցութիւնն և պայս կրողներու ընդհանուր ֆիզիքական կազմուածքի վրայ ունեցած ազդեցութիւնն։ Խնդրեց ինէ որ մի օր յատկապէս այցելեմ կանանց Շէնքի վերնայարկը և իրենց Ընկերութեան իւ ցոյց դրած տարաձներն ու ձոպէլներն աչքէ անցունել։ Ըստ Տիկին Փարքըրի խնդրանաց քանի օր վերջ այցելեցի և մեծապէս գոհ մնացի տեսնելով կարգ մը լուսանկարներ և յունական ճաշակաւ հագուած կարք մը արձաններ որք ամեն անցորդի ուշադրութիւնն կը գրաւէին իրենց պարզ և հրապուրիչ կերպարանաւ։

Այս առթիւ համարձակութիւն կ'առնում խոնհարարար թելադրելու Հայ տիկնանց և օրիորդաց հետևիլ իրենց Ամերիկացի բարեկամուհեաց բարի օրինակին։ Հերիք Փարիզեան նոթաձևութեանց հետամտիլ. ֆեղեցիկ երևնալը փափաքն թող հասնի տեղի տալ ֆեղեցկանալու անմեղ սիւտոյքին. սակայն ցորչափ

կը կաշկանդեն իրենք զիրենք արդի ընտասեր նորաձևութեանց պահանջներով, հարկ չէ երբեք ակնկալել իրական և անխարդախ դեղեցկութիւն. ըստ որում դա միայն կարելի է ստանալ թարմ և զով օդ ընչելով և թոքն անարգել փքացնելով ցյադուրդ. մարմնոյ անդամներն անխափան չարժմանց ենթարկելով, ձիգ ու սեղմ հագուստներն իսպառ մերժելով և յաւէ՛տ ուսանիլ թէ ինչպէս պարտին կանգնիլ ու քայլել և ընչել։»

Հագուստի բարեկարգութեան խնդիրն յԱրևելս չատ աւելի դիւրաւ կրնայ յաջողիլ քան հոս կամ յԵւրոպա. որովհետև Փարիզեան նորասիրութիւնն և Արևելեան պարզութիւնն դեռ ևս միևնոյն երկնից ներքև կ՛ապրին և ո և է քայլ դէպ պարզասիրութիւն չատ սիրով պիտի ընդունուի. ըստ որում սորա պաշտպանք բազմաթիւ են յԱրևելս, մինչ հոս բարեփոխեալ հագուստով փողոցի մէջ երևցող տիկին մը կրնայ ծաղու ա ռարկայ ըլլալ և խօսից նիւթ։ Այս ամենն աննկատ ընելով անցեալ տարի ձէքսըն Փարքի վրայ վայլեցան զերդ դիստուր մի քանի օրորդք ու տիկնայք սոյն Ընկերութեան անդամուհիք որք ամենուն ուշադրութիւնը գրաւեցին իրենց բարեփոխեալ հագուստներով։ Ինչ որ ուղիղ և բարի է անտարակոյս կը յաջողի, սակայն մերթ զոհողութեամբ և չեմ կարծեր թէ ազնիւ նպատակ մը իր կատարման հասած է առանց դժուարութեան բախելոյ։ Սոյն Ընկերութիւնն ևս ունի չատ մը խոչընդոտներ սակայն ջանքն ամեն բանի կը յաղթէ։

Ն. Ճ. ԴԱՒԱԹՊԵԱՆ

ԻՄ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԷՍ

ԻԹ

Բարեպաշտ քրիստոնեայ մ'էր Անդրէաս վարժապետ. սուկ կը քաղէր Սալմա, և քաղած ժամանակը աչքերը արցունքով կը լեցուէին։ Քրիստոնէական դասերը՝ շարաթ առաւօտեան պահուած՝ կ'աւանդէր անպատմելի եռանդով՝ որ սակայն կատարելապէս անտարբեր կը թողուր զմեզ։ «Մանր ուսմունք Քրիստոնէական հաւատոյ» անուն աւետարակը ծայրէ ի ծայր մեզ իրր

դասագիրք կը ծառայէր։ Առանց բան մը հասկնալու՝ առանց բնաւ անդրադառնալու բառ առ բառ և կէտ առ կէտ կ'արտասանէինք մեքենօրէն անոր պարունակութիւնը ճիշդ նուագատուփի մը պէս՝ որ լարած առենդ անփոփոխ կերպիւ լսելի կ'ընէ իր միօրինակ եղանակները։ Սակայն Անդրէաս վարժապետի առանձին դասերու ամենէ ամուլը Քրիստոնէականն էր։ Ամենևին բան չէինք հասկնար այդ ուսումէ՝ որ գլեզ ոչ ճշմարիտ և ոչ բանգէտ քրիստոնեայ մ'ընելու պիտի ծառայէր։ Անկարելի է սիրել — հետևաբար և սորվիլ օգուտով — դաս մ'որ մտքի կամ սրտի չխօսիր . . . ։

Հին մանկավարժութեան այդ սխալը դարմանուած է հիմայ աղգ. վարժարաններու մեծ մասին մէջ՝ ուր իբր կրօնագիտութիւն Հին և Նոր Կտակարաններէ պատմութիւններ՝ առակներ կ'աւանդուին, Քրիստոսի մաքուր վարքը կ'ուսումնասիրուի, որմէ բարոյական և կրօնական դասեր կ'ստանայ մանկտին առանց ձանձրոյթի և միշտ օգտիւ։ Եթէ բարեպաշտութիւնը նուազելով կը նուազի այսօր հայերու մէջ՝ ատկէ չհետևիր թէ զայն պահողը՝ սնուցանողը հին քրիստոնէականի անպատուղ ուսումն եղած ըլլար դպրոցներու մէջ։ Այդ երևոյթի պատճառն ուրիշ պարագաներու մէջ պէտք է փնտռել՝ ուր կրօնքի և իր պաշտօնի անգէտ և ժամանակի ոգւոյն ու պահանջումներուն անտեղեակ կղերս մ'ամենէ ձախորդ ու աննպաստ դերը կը կատարէ աներկբայ. . . ։

Քրիստոնէական դասի հետ Անդրէաս վարժապետ մեզ բերնուց սերտել կուտար Որդի Աստուծոյ, Ընկա՛լ քաղցրութեամբ, աղօթքները և «Հաւատով խոստովանիմ»՝ որու մէն մի տուները հետզհետէ կարգաւ թուխաիօրէն կ'արտասանէինք մինչև որ լմնար։ Կ'արտասանէինք նաև հռչակաւոր «Մեղայն, առանց դուրս ձգելու իր քանի մը հրէշային՝ թէև անհասկանալի՝ բացատրութիւնները։ Այն երեկոյեան արձակուրդներու «հայր մեր» պարտաւորական էր։

Մեր բարեպաշտութիւնը զօրացնելու համար ամէն կարելի միջոց ի գործ կը դնէր հին բարի վարժապետը։ Զատիկ և Ծննդեան Սբ. Հաղորդութեան մասնակցիլ կուտար մեզ՝ քրիստոնէական այդ պարտաւորութիւնն ինքն ալ կատարելով անպայման ջերմեռանդութեամբ։ Պատուիրած էր մեզ կիրակի և տօնօրերը ժամ երթալ անպակաս՝ ուր ինքն ալ կը գտնուէր իրեն յատկացած աթոռի առջև, մինչդեռ մենք ցվերջ ոտքի վրայ

մնացած՝ (քանզի նատարաններ չկային անատեն), չարաչար կը յոգնէինք և փոխանակ մեր մատաղ հոգիներու փրկութեան վրայ խորհելու՝ մէ՛կ աղօթք ու մաղմոսնք կ՛ուղղէինք Ղարմե-լոյն, այն է հայցել որ ժամերգութիւնք չուտով աւարտ գտնեն, և այդ երանելի ժամուն կ՛սպասէինք ակներև անհամբերու-թեամբ։ Այս պայմաններով եկեղեցի յաճախելը մեր պատանի սրտերու մէջ անկեղծ ջերմեռանդութեան մը հիմերը դնելու չ՛պիտի նպաստէր հարկաւ։ Զարմանալի ձև մ՛էր ատուգիւ ժամ և ժամերգութիւն մեզ սիրելի ընելու աշխատիլ՝ զոյն ճանճ-րալի ու տաժանելի ընծայելով յաւէտ։ Ստոյգ է թէ ժամ չը-գացող աշակերտի համար յատուկ պատիժներ չկին տնօրին-ուեր, այլ սիրելի վարժապետին աչքին գէշ երեւալու ծանր ան-պատեհութեան ո՞ր աշակերտը կուզէր յանձնառու ըլլալ որ և է գնով . . . ։

Եկեղեցի կ՛երթայինք ուրեմն չէ թէ Աստուծոյ այլ Անդրէ-աս վարժապետի հաճելի ըլլալու համար։ Կրօնական պարտա-ւորութիւն մը կատարելու փոյթը կամ եռանդը որ և է մաս չունէր անոր մէջ . . . ։

Ստակի աչք չունէր բնաւ և արդէն դոյզն վարձք մը կ՛ստա-նար Մեսրոպեան վարժարանի հինաւուրց տեսուչն ու առաջին վարժապետը։ Իր աշակերտաց սէրն ունէր միայն, սէր անհուն և անպայման, իր պաշտօնին սէրն ու կոչումն ունէր, և այս իսկ էր՝ որ կընծայէր զինք կարի անձնուէր և մէկ չառ թիւր ու-ղղութիւններու և սխալ սկզբունքներու հակառակ՝ արդիւնաւոր պաշտօնեայ մ՛իր վարած դպրոցին համար։

Անժխտելի հմտութեան մը հակառակ՝ յետին աստիճանի հաւատամ էր ու խոնարհ պատուական դաստիարակը։ Ոչ մէկ բանի հաւատ որքան և քաջ տեղեակ ըլլար՝ «գիտեմ» չէր ըսեր նա, այլ «կարծեմ» կըսէր համեստօրէն։ Իր դրութիւնները կը ցուցնէր յառաջադէմ աշակերտներու՝ ապսպրելով որ «եթէ բան մ՛աչքերնուն զարնէ՝ խօսին իրեն»։ Այդ դրութեանց մա-քուրն օրինակել կուտար իր վստահած սաներու, աշխատու-թիւն՝ որու պատճառավ երբեմն իրենց դասերէ կը զրկուէին անոնք։ Կը պատահէր նաև որ մտերիմ հոգարարձուի կամ այ-ցելու օտարազգի վարժապետի մը հետ՝ և մանաւանդ սրախօս Միւսիւ Թրավիին հետ՝ որու տեսութենէն մեծ ախորժ կ՛զգար, երկար խօսքի բռնուէր Մեսրոպեան վարժարանի տեսուչը և . . . մոռնար դաս ու դասարան։ Զենք կրնար հաստատել թէ ամեն

ոնգամ խօսակցութեան նիւթը իր սիրական դպրոցին վրայ ըլլար անպատճառ։ Թէ ի՞նչպէս այդ խղճամ և եռանդոտ պաշտօնեան անվերջ զրոյցի հոսանքէն մղուած՝ այսպէս երբեմն կը զոհէր դպրոցի շահը և յայտնապէս զանոց կ'ընէր իր պարտաւորութիւնը՝ դժուարին է բացատրել։ Ստոյգ է թէ այսպիսի զանցառութեանց մասին՝ ամենափոքր դիտողութիւն մը չէր ըլլար իրեն, քանզի ամէն ինչ իր իմաստութեան յանձնուած էր անպայման կերպիւ և ⁺ընդդիմել չկար բնաւ, մա՛նաւանդ իր վրայ...։

Օտար լեզուաց դասատուները հապիւ կ'այցելէր Անդրէաս, ինչ որ զեղծումներու ու զանցառութեանց դուռ կը բանար անշուշտ, և ուսուցիչներու չարաթեայ տեղեկագրով միայն գոհ կ'ըլլար։ Պրասար Ֆրանսացի վարժապետն՝ որ ժրութեամբ չէր փայլեր, դասերուն մէկ մեծ մասին հոգն ինձ յանձնած էր աչակերտներու թարգմանութիւն սորվեցնելու պատրուակաւ՝ որ Ֆրանսերէն Տելեմաքի վրայ կը կատարուէր։ Ինքը մեռքը գիրք մ'առած կը կարդար նոյն միջոցին, իր պարբերական ցուցակներու մէջ անփոփոխ կերպիւ չմոռնալով նշանակել ինձ համար՝ excellent élève։ Եթէ ժիր աչակերտ մը չըլլայի իսկ՝ ծրի դասախօսութիւնս՝ որմէ կը խոստովանիմ թէ անմնացէս ոչ սակաւ օգտուեցայ, (քանզի չկայ միջոց մ'որ այնքան օգնէ լեզուի մ'ուսումի որքան թարգմանութիւնը), պատուաւոր յիշատակութեան մ'իրաւունք պիտի տար անշուշտ։

Ո՛րքան ուրախ կ'ըլլար Անդրէաս ինձ յաւէտ շռայլուած այդ բարի վկայութեան պատճառաւ։ Ինք որ լաւ աչակերտ մը խրատելու և անոր եռանդը վառելու առիթ չէր փախցներ, հանդիսաւոր կերպով և չեչաելով կը կարդար ու նա՛և կը թարգմանէր աչակերտաց առջև այդ գովեստը, excellent é lève։

Պրասար վարմապետի ինձ համար չարունակ տուած պատուաւոր վկայութիւնը բերկրալի սրտիւ կը պատմէ Անդրէաս իր մէկ մտերմին՝ որ բարեկամ էր մեր տան։ Սա հօրս և ուրիշներու առջև խօսքն ինձ ուղղելով՝ «Ֆրանսերէն վարժապետը ի՞նչ գրեր է քեզի համար»։ Իմ գովեստս ի՞նչպէս խօսէին՝ կը կարմրիմ և ահթահար կը մնամ անմուռնչ՝ որպէս թէ գործած մէկ մեծ յանցանքս կամ պակասութիւնս նշանակուած ըլլար «Ֆրանսերէն վարժապետի» դիտողագրի մէջ։ Եւ սակայն պատասխան հրաւիրող այսպիսի հարցման մ'առջև պահուած լռութիւնիս սխալ և բոլորովին աննպաստ մեկնութեանց առիթ պիտի ըլլար ներկայ եղողներու մտաց մէջ։ Եւ իրօք հետևեալ օրը

հայրս՝ որ չէր մոռցած դէպքը, հարցուց ինձ առանձին ժամանակ. «Գալիացի վարժապետն ի՞նչ գրեր էր քու վրադ»։ — «Ոչ ինչ, պզտիկ բան մը գրեր էր, այս է»։ Ո՛չ նա աւելին հարցուց, և ոչ ես աւելի բացատրութիւն մը տուի։ Վրաս ունեցած վստահութիւնը որ լիակատար էր և զոր երբեմն չեմ խաբած անդորրած էր իր միաքն առանց պէտք զգալու ուրիշ որևէ հետաքննութեան։

Պրասարի մատուցած ծառայութիւնս ուսուցչական բնական դիւրութիւններ ի վեր հանած էր իմ վրայ։ Ֆրանսերէնի երկրորդ դասատու Ֆրետերիք Բարթոլիի աշակերտաց մէջ գաւառացի մը կար՝ որ երեսէ ձգուած էր իբր ծոյլ ու անպիտան։ Եւ սակայն կը ճանչնայի թէ լաւ աշակերտի մ'ատաղձն ունէր նա։ Ի՞նչ էր իր յետադիմութեան պատճառը։ Ֆրանսերէն ինչ ինչ կէտերու և կոնոններու վրայ՝ զոր նախապէս չէր կրցած հասկնալ այդ օտար լեզուաւ, գալով հետզհետէ բարդուելով ուրիշներ — ինչպէս ջուրի ընթացքի մէջ աղտոտութեանց կոյտ մ'որ յետադիմութեամբ կ'ածի շարունակ՝ եթէ աւելի զօրաւոր հարուած մը չտրուի անոր —, պինք իսպառ չփոթած ու վհատած և անկարող ըրած էր այլևս դասընթացին հետևելու։ Այդ անձրկած վիճակի թողուած էր ահա Գալոլիեան փորձ մը կ'ուզէի ընել կ'առաջարկեմ իրեն ձրիաբար դաս տալ տանը մէջ, (ուր չմոռնամ ըսել՝ իրր նիւթական վարձք ամեն անգամ տեսակ տեսակ մրգեղէններ ինձ համար պատրաստ կ'սպասէին սեղանին վրայ), խոստանալով իր դասարանի առաջիններէն մէկն ընել պինք քիչ ժամանակէն։ Կսկիծ դասախօսութիւնս, բացատրելով իրեն անհասկանալի մնացած այն մութ ու կնճռոտ կէտերն ու բոլոր այժս տալով անոնց։ Աչակերտս կարճ միջոցի մէջ գոհացուցիչ աստիճանի մը հասած էր արդէն, և օր մը կառնեմ պինք իր վարժապետին կը տանիմ։ «Ո՛հ ծոյլ, ո՞ւր էիր», կը հարցնէ նա։ Եւ ստուգիւ և ոչ իսկ փնտռած էր զան իր երկարժամանակեայ բացակայութեան միջոցին։ Ի՜նչ լաւ միջոց անպիտան աչակերտի մը նեղութենէ ազատելու համար։ Կը բարեխօսեմ անոր համար և կաղաչեմ վարժապետն ընդհանուր ուղղագրութիւն մը տալ, որու պիտի մասնակցէր իր հին «ծոյլ» աչակերտը։ Այդ կարևոր փորձին մէջ անյուսալի յաջողութիւն մը ցոյց կուտայ նա, և դասարանի ամենէ յառաջադէմներէ մէկը կըլլայ այն օրէ սկսեալ։ Ուսուցչական անսխալութիւնս դոհ եղած էր։

(Շարունակելի)

ՓԵՏՐՈՍ ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ

ՍԱՂԻՄԱԿԱՆ ՅՈՒՇԵՐ

ԵՒ

ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԸ

Ա

(Նոթեր առ Ա. Յակոբոս Վրդապետ Շահպազեան)

Ծանօթ պատճառաւ այս տարուան կարմիր—Զատիկին ինձ համար չէր։ Ես միայն Գողգոթայի ստորոտը կրնայի մխիթարուիլ, և ասոր համար պատրաստուեցայ մայրաքաղաքէս մեկնիլ Ապրիլ 6ին, խռիվիկի շոգենաւային ընկերութեան 2000 տակառաչափ տարողութիւն ունեցող, և 70 առաջնակարգ ու 40 երկրորդ կարգի հանդստաւէտ սենեակներով զարդարուն էլ-Գահիրէ արագընթաց շոգենաւով։

Էլ-Գահիրէն, ինչպէս նաև միւս քոյր երկու շոգենաւները՝ Բրէս-Ատպօ և Թէնիէ-Իպղպէ, յատուկ բաղնիք։ ատեներան և այլ առաւելութիւններէ զատ, ելեքտրական լուսով գիշերները ճառագայթարձակ կը լուսաւորուէր, և ժամը 17 ծովային մղոն կը յառաջանար, սակայն տխրանշալ մելամղձոտութիւն մը կը ճնշէր դիս, առանց օգտուելու այն քնդարձակաձաւալ Միջերկրականէն, որ երկինք ծովուն հետ կը միացներ։

Եւ հաւատացէք, որ քանի մը կաթիլ արցունքը՝ շատ անգամ մարդուս սիրտը բանալու դեղ է։

Ասի փորձով զգացի, երբ ի յուշածի թէ՝ գարաբաղդ Նաւապետ Յակոբիկս ալ այս ահագին անդունդները չափելով գիս Ներուսաղէմ յուսնելու դրամագիր էր . . . ,

* * *

Վերջապէս, աւագ ուրբաթ օրը (Ապրիլ 15), միջօրէին ողջամբ հասայ Յոպպէի նաւահանգիստը, և ամիջապէս դուրս ելնելով Հայոց վանքին պատկանող նաւակովը, ուղղակի տեղւոյն Ս. Նիկողայոսի վանքը գացի, և Տեսուչ Արժ. Պօղոսեան Գրիգորիս վարդապետէն (1) լսմինատով մեծարուելէ յետոյ, պատրաստականութիւն յայտնեցի նոյն պահուն մեկնելու Ներուսաղէմ։

---

(1) Արդի Յոպպէի Տեսուչ հայր սուրբին վրայ շատ բան չեմ կրնար գրել։ Ո՛չ բնենգիմ եւ ո՛չ բնեուեցաւ։ զի շատ ժամանակ չունեցայ գիրար ճանչնալու։ Յոպպէ եւթը օրա՝ յերուսաղէմ ուղեւորեցայ, եւ ի վերադարձին՝ գրեթէ բանի մը կանխաժամօր բաբեկամաց այցելելով՝ ուղղակի Բոպոնէ խռիվական շոգենաւը նստայ։

Շնորհակա՛լ եմ, Նորին Սրբութենէն, որ զգացուց թէ Նոյն օրուան Իրենէն կրնամ ժամանել՝ եթէ քիչ մը վազվազեմ։ Շոգեկառքը կը սուլէր։ Քաղաքատունէն ի հեռ ի հեռ քալելով ցերեկեան սաստիկ տապին, հազիւ կրցի քրանաթաթախ՝ տասը վայրկեանէն երկաթուղեայ մայր կայարանը հասնիլ և նոյն օրուան կառախառնքին ժամանել, ուր ինծի հետ գաւառացի Թորոս անուն Հայ ուխտաւոր մ՚ալ կը դանուէր, և 25 ական ղուրուշ վճարելով՝ երկրորդ կարգի տոմսակ գնեցինք։

* *
*

1878 ին քառաձի կառքով գացած, ի Յոպպէէն մինչև Իերուսաղէմ, ինը ժամուան մէջ հասած ըլլալով կառուցին, և գիշերելով Ռեմլեի Ս։ Գէորգայ վանքը։

Սոյն ուխտագնացութեանս տպաւորութիւնները՝ օրն օրին գրած և հրատարակութեան դրկած եմ Նոյն ժամանակուան Մ՚՚էթ խմբագրութեան, նկարագրելով յիշեալ ուղեգծին եաֆայէն Իերուսաղէմ տարածուած բանաստեղծական և պատմական համայնապատկերը։

Կը խոստովանիմ. այժմ ո՛չ նոյն թարմ միտքը ունիմ և ո՛չ գալար գրիչը։

Եւ այս անգամուան երկաթուղեայ գծով ուղևորութիւնս՝ տարբեր ու նոր ճանապարհաւ լինելուն, նորանոր տեսարանները կ՚ընծայէր ուխտաւոր ուղևորին։

Ժամը ութն անցած էր, երբ շոգեվինդ ճամբայ ելաւ կառախառնքը, որ լի էր Եւրոպական այլ և այլ հնախոյզ ճանապարհորդներով և զբօսաշրջիկներով։

Եաֆա — Երուսաղէմի երկաթուղեայ գծին երկայնութիւնն է 87 քիլոմէթր, որ ունի իր ճանապարհին վրայ 176 մեծ ու պզտիկ կամուրջներ։ Գծին լայնութիւնը՝ մէկ մէթր և չորս հարիւրորդամէթր է։

Իսկ շոգեկառաց արագութիւնը, կամ աւելի ճիշտը, դանդաղութիւնը նշանակելի է։

Գահիրէէն յԱղեքսանդրիա մեկնող կառաշարը 208 քիլոմէթր տեղը՝ 3 1/4 ժամէն կը կտրէ, մինչդեռ Եաֆա — Երուսաղէմի 87 քիլոմէթր տեղը՝ հազիւ 3 1/2 ժամէն։

Երկաթէ գծերը՝ պէլժիայէն բերուած են, կըսուի, և մեքենայներն ու վագոնները՝ Ամերիկայէն։

Առաւօտուն՝ Երուսաղէմէն կը մեկնի կառախառնքը, իսկ յետ միջօրէին Յոպպէէն։

Կառախառնքը՝ Յոպպէի հիւսիսային արուարձաններէն մեկնելով, և ծովեզրի մեսաէն յարևելս և ի հարաւ աստիճանաբար դառնալով, ոդամիջըղնեզք ցանկապատ՝ նարինջնիներու և նռնենիներու գեղեցիկ պարտէզներու աստուածաշնչական հարուստ յիշատակօք ուխտաւորին միտքը և աչքերը կը պարարուին, մանաւանդ երբ Սարոնեան դեղաղուարճ և ընդարձակ դաշտին տեսարանը միապաղաղ պարզուի։

Շոգեկառքը հեղհեղուկ հանդիպելով Լիդդէ, Ռամլէ, Ենէթ, Ջէյ-Ադօ, և Պէդդէր կամ Պիբիէ ըսուած կանանչազարդ պարտէզներով գրկապատուած հինդերդը կայարանը, ու աւազի բլուրներէն, Վատի—Սուրար հեղաղաւէն՝ Նորէն յարևելս դառնալով կառախառնքը, լեռան կիրճի մը միջէն դեպի հարաւ կ՚ուղղուի, Սկի—Ինէքելի աղբիւրը, վարդերու հովիտը և

Ռաֆֆիսմի դպրոցը կը տեսնուին, և ասոր 82 քիլօմէթրին վրայ հասնելով կսկսին երևիլ Ա. տուտուածատրատը՝ Երուսաղէմը, Ս. Համբարձման լերան վերայ բարձրացած Ռուսաց Հսկայաչէն զանգակատունը, բլրակի մը վրայ Թաթամանը, ուր ըստ աւանդութեան, Սիմէօն Ծերունիի գերեզմանը կը գտնուի, ինչպես նաև 85 քիլօմէթրի վրայ՝ 1888 ին Գերմանական ընկերութեան մը ծախիւք կառուցուած և սարկաւագուհիներէ կառավարուած այն գեղակերտ բօրոտանոցն, ուր երկու սեռէ վարակեալք բարեբաղ կը խնամուին։

Եւ հուսկ ուրեմն երբ շոգեկառքը 87 րդ քիլօմէթրին վրայ կեցաւ, երեկոյեան մօտ էր, ժամը 4 ը անցած դրեթէ։

Քրիստոսասէրներ մայրաքաղաքին մէջ եղող բոլոր քրիստոնեայ ազգաց եկեղեցիներուն և վանքերուն մայրապետները՝ միահամուռ իրենց օրօտալից խորունկ բամբիւռնին ու գանգիւնին մէջ կը ձուլեին ու անլսելի կընէին գոգցես Մայր — Տաճարին մէջ ամէն կողմէն երգուած տխրարբոյր շարականաց շեշտերն և համախառնակ ամբոխին յարուցած անվերջ շուինդն ու դըփրդոցն։

Եւ ես յայնժամ, Պոգ—ել—խուէ (Յոպպէի դուռ) կոչուած դռնէն անցնելով, Ս. Յարութեան Տաճարէն վերադարձող հոգեթունդ ուխտաւորաց երկսեռ թափօրին խառնուեցայ անտարբերութեամբ, և Սիոնի կողմը ուղղուելով՝ Արքոց Յակոբեանց մեծահռչակ վանքին փոքրիկ դռնէն կորաքաման ներս մտայ, և անմիջապ առաջնորդուեցայ Պատրիարքարանի կից՝ մեր վաղեմի արամիտ և սրախօս բարեկամ՝ հիւրամեծար և անարգամեծար Մաքսուտեան Գեր. Տ. Գևոնդ վարդապետի սենեակը, և հիւրընկալուեցայ նորին Գերապատուութենէն, որ արդէն հիւրընկալած և սեղանի հրամէր ցուցած էր իւր անդամակիցն ընկերը՝ լուսարարապետ Գեր. Տ. Սահակ սրբազան Խապայեան, և ամենէն սիրեցեալ ու Ս. Հարպապետէն Մէնթնուրեան բժիշկապետ յաջորջեալ Բաղիշեցի Անդրէաս վարդապետ Միրզոյեան։

* * *

Հայր Միրզոյեան՝ 1878ին ճանչնալու բաղդատուած եմ, երբ ի Յոպպէ տեսուչ էր, և ամենայն արժանեօք ու շրջանկատ կերպիւ կը կատարէր իւր փափուկ պաշտօնը։

Վանքին միաբանից ամէն դատակարգին և կուսակցութեան ալ հաճակրելին դառնալու գաղտնիքը գտած էր։ Շատ կը սիրէր և կը սիրէ գինքը՝ մեր դիւղի արդի բաղմահմուտ քարոզիչ Ամեն. Տ. Մելքիսեդեկ սրբազանն ալ։

Գիտենք որ վանքերու միաբանութեանց մէջ գլխաւորապէս երկու տարբերներ կամ կուսակցութիւններ կը գտնուին, որք սիրելի կը թուին ինձ յորջորջել, պահպանողական, և յառաջդիմական։

Այս երկու կուսակցութիւններն ալ իրենց լաւ կամ յոռի կողմերն կրնան ունենալ։ Սակայն Տ. Անդրէաս վարդապետ՝ միշտ այդ երկուքին ունեցած առաւելութիւններն իւրացուցած լինելուն, վանքին ամէն կարգի պատկանող անձնաւորութեանց համակրանքին ու յարգանացը արժանացած է միշտ։

(Շարունակելի)։

Ա. Ց. Ա.ՑՎԱՋԵԱՆ

ՊԱՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Տուր նուագարանի մը լարին լիուլի և որոշ զարկ մը, և իսկոյն նիւթը կ'պարէ։ Բնութեան մի օրէնքն է այս։ Երջանկայ իրերն չարժմամբ կ'սարսռին երբ դաչնաւոր ձայն մը լսուի։ Համախիւռ օդը ցնցող թրթռումն հաստատուն առարկային կը հաղորդուի, որուն մասնիկներն չափապէս կ'չարժին։

Արկատեան անտառներու չահպետներն ու դրիատներն՝ բնութեան մի մասը լինելով՝ ունէին պարելու ընորհը մ'որ բանահիւսական էր։ Կ'ծածանէին հովահար՝ նորատունկ ծառին պէս, կամ կ'պտոյտքէին գետինն ընկնող տերևին նման։ Երբ երկրիս վրայ մարդկային էակներ երևան ելան, երբ այր ու կին աւետան թէ ինչ քարոտներ և պարտիք կան կենաց մէջ, սկսան պարել և կրից և արկածներու պատկերն իրենց չարժումներով բացատրել։

Շատ հաւանական է որ պարը մարդկային մտքին, հետևողութեան և ճարտարութեան մի նշանն եղաւ, այնպէս որ պարող և մերկ կենցաղին վանազանութիւն մը բերաւ։ Տարակոյս չկայ որ առաջ պարն և ապա երաժշտութիւնն ծնած է, վասն զի ամենէ ստորին և վայրենի ցեղեր դեռևս կ'գտնուին որ՝ թէև երաչժտութիւն չունին, սակայն կ'պարեն։ Եւ այդ վայրագ էակները կ'գիտեն որ իրենց արիւնն, մարմնոյն հիւլէները կը թրթռան, երբ հովը կ'սուրայ, վայրի կենդանիներ կ'ոռնան, ջրերը դահավէժ կ'գոռան։ Հիւսիսային Ամերիկայի հնդիկները գոմէշի, Քաշհաղքայի բնիկներն արջի, Աւստրալիայի բնիկներն ագեվապի պար ունին։ Նոր Զէլանտի բնակիչն, որ ծովը կ'սիրէ, կ'պարէ կոհակներու չարժման հետևելով։

Քաղաքակրթութիւնը քանի կ'յառաջանայ ժողովրդեան բնութիւնն ու սովորութիւններն երևան կ'ելնէին իր պարերուն մէջ։ Տակաւին Շուէտի հեռաւոր կողմերն կ'երևի հնաոճ կոփածոյ։ Երկու ճիւղի կ'բաժնուին պարողներն և իրարու մէջէն զոյգ զոյգ կ'անցնին՝ մերթ ձեռներն վեր բռնած, մերթ գլուխները վար, կտաւին առէջն ու թեզանը պատկերելով, մինչդեռ մանկիկներ անոնց մէջ կ'վազվզեն կկոցի անց ու դարձը ներկայելու համար։

Եռանդուն պարողներ էին յոյները։ Այնքան հոգասիրու-

թեամբ մարմինը պաշտող ժողովուրդ մը՝ իր ամենէ նուիրական ծէսէրու մէջ անգամ մացուց պարը։ Արտեմիսի ի պատիւ հաստատուած պարուն մէջ գեղանի, շնորհալի, յարաչարժ աղջիկներ իրենց գլխուն վրայ կ'օրորէին ծաղկալից զամբիւղներ, որմէ օրինակուած են այն քանդակեայ պատկերներն, որ ծանօթ են իբրև Կարիադիտներ։ Նոյն իսկ յոյն նկարիչներ, արձանագործներ, քերթողներ անչափ կ'սիրէին պարն։ Պարատէր էին Էպիքիւրոս, Սոփոկլ, Սոկրատ, Պլատոն։ Անարգելի էր այն անձն որ իր մարմինը ճկուն, ներդաշնակ ձեւով չէր շարժեր։ Հին կրօններն, մտային խանդավառութեան արդիւնք՝ հեշտասիրական էին, շարժառիթ ունենալով մարմնային գրգռութիւնը։

Քրիստոնէական նախկին եկեղեցւոյն մէջ անպատեհ չէր համարուեր կրօնային պարը։ Ս. Պաւիլ կըսէր իր հետևորդներուն թէ պարը իրենց գլխաւոր պարապմունքը պիտի լինի Երկինքն և պարտին Երկրի վրայ վարժիլ պարելու։ Հայկէշտանի քրիստոնեաներն ներշնչութեան գրգիռ կ'համարին պարն և Սկիւթիլ մէջ՝ Քրիստոսի մարմնոյն ի պատիւ, կայ պար մ'որուն մէջ մանկտիք մայր եկեղեցին գնալով՝ զուարթուն երաժշտական ձայներով կ'պարեն։ Ամերիկայի հարաւային նահանգներուն մէջ խաւիչիկը կ'պարէ պաշտաման ժիղոցին։ Բայց ամենէ ընտիր նուիրական պարն է տէրվիշականն։ Բոլորաշարժ պար մ'որ հեծդհեծէ իր չրջաններն երագելով, կ'հասնի վայրկեան մ'ուր պարորդներըն աչերը գոց, ձեռները տարածուն, կ'դառնան շնորհալի, մինչև որ աւիւնով կ'վառին՝ միշտ ի ձայն ներաժշտութեան։

Քանի որ կլիման ու քաղաքակրթութիւնը կ'կանոնաւորեն ամեն բան, նոյնպէս և ներգործութիւն ունին պարուս վրայ։ Հին դարերէ մնացած ազգային պար մը, թէև այլայլած, իր գոյութեան առիթ տուղ ոգին միշտ կ'պահէ, որքան որ պարուս ձերը կ'նկատուի անոր արտայայտութիւնը։

Բազմազան են՝ ըստ ժողովրդոց, պարերու տեսակներ։ Ըստ Տակիտոսի՝ հին Գերմաններուս ազգային պարն էր սրապարն, որ այժմ Սկովտիոյ լեռնականներուս մէջ կ'երևի։ Սաքսօն, դանիացի և նպանիացի ժողովրդոց յատուկ պար մը, որուս մէջ մարդիկ սպիտակ թոյլ հագուստներ հագած, գունաւոր թաւկիներ գլուխնին կապած կ'պարէին սուր ի ձեռին։ Մի և նոյն պարն կ'գտնուի նաև այլ երկիրներ, թէև այլակերպուած։ Միայն Սկովտիա կ'պահէ զայն անվթար՝ իբրև արիութեան ցոյց

Զանազան ձևեր ունի այս պարն և երբ սրամաբար սուրերով և տկճորի (bagpipe) վայրագ ձայնով կ'պարեն լեռնականներն՝ նոյն պահուն գրգռիչ ալաղակներ հանալով և կարուկ չրջաններ ընելով՝ կաքաւն թէև գեղեցիկ, այլ վտանգաւոր երևոյթ մը կ'առնու։

Ուրիշ պար մ'որ՝ ի սկզբան, նպատակ ունէր մարդիկն ի տես հանել քան կիներն, քոլնֆլական պարն է։ Հանդէսներու չքեղադոյն էր այն երբեմն, վանկի լոկ բոլոնիացի աւագանին, բարձրաղիր տիկիններ պարու սիւնակին գլուխը կ'անցնէին։ Զինւորական և եկեղեցական դասակարգէն մարդիկ միայն մասնակից կ'լինէին՝ սերմ զգեստներ, գոհարներ կրելով։ Ընորհալի ու պէրական կին չարժուհիներն, և պարագլխին թաւչեայ ու գոհարաշարդ գլխարկին ել և էջն կ'առաջնորդէր պարորդներու շղթղուն թափորն։ բոլոնիական պարն չքասէր և մարտական փառքի սիրահար ժողովրդեան մ'ոգւոյն յայտարար նշանը էր։

Սլավեան ծագումն ունին քօլֆան ու մաֆուրկան, որ տակաւին արևմտեան քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ բաւական հռչակ կը վայելեն, թէև զուրկ են այժմ այն ազգին բնիկ աչխուժութենէ որով տակաւին կանանց վրայ կ'պահէ արևելեան երևակայութեան ներշնչմունքն։

Պարու հին պատմութեան ընորհիւ կարելի է ուսումնասիրել ազգերու բնաւորութիւնը, ցոյց տալ թէ ի'նչպէս ժամանակն այլայլած է անոր ընթացքն, և ի'նչպէս կ'այլափոխի իր բոլոր բացատրութիւնն երբ նոյն պատմութիւնն տարբեր ժողովրդեան մը պատմուի։ Ամեն ժամանակամիջոց իր թարգմանն ունի։ Պարն երաժշտութեան պէս, արուեստից և գրականութեան պէս ժողովրդեան մը յատուկ բնոյթն ու կիրքը կ'արտայայտէ, և կարելի է ըսել թէ նոյն ժամուն յարմար թրթռումներ ունի։

Տարփական պարն՝ որ այնքան վիճաբանութեան տեղի տուաւ այս վերջին ամիսներն յԱմերիկա, անսահման հնութիւն մ'ունի, մարդ կուգեան չափ հին է, հին է այծամարդերու և յաւերժ հարսերու չափ։ Այլ և այլ վերափոխութեամբ պահուած է այդ պարն՝ հանրային եռանդով՝ գրեթէ ամեն երկրի մէջ՝ ուր տաք արևը կ'փայլի։ Ծայրագոյն Արևելքէն իր ծագումն առնելով Արևմտեան Ասիա հասած է, նոյնպէս Յունաստան և Հռոմ՝ ուր կայսերական ժամանակի քերթողներ իրենց երգիծանաց առարկայ ըրին զայն։ Դարեր առաջ Փիւնիկեցիք Սպանիա

տարին այդ պարն և Գատէսի (Գատիքս) պարոնները մեծ հռչակ ունէին։

Ծայրագոյն Արևելքի մէջ՝ ուր դեռ տարիական պարն օրիորդներ կ'պարեն, մեղմ և երազուն, թոյլ ու քնքուշ է։ Միաձայն երաժշտութիւնն կ'օրորէ զայն, գլուխն քնոյ տեսիլներով կ'լեցնուի երբ ղէպ ի Արևմուտք դիմեց՝ այդ պարն աւելի աչքայժ, վառվռուն ձև մ'առաւ։ Զանազան երկիրներու պարուհիներ կը հաստատուն մեր ըսածն։ ինչպէս Գահիրէի թատրոնին վրայ կը տեսնուի, ինչպէս Տէլէթուզա՝ նոյն ժամանակի նշանաւոր պարուհին, երևելի հանդիսացաւ այս մասին ի Գատիքս։ Այդ պարուհին քանդակուած է եղիպտական յիշատակարաններու վրայ, որ հնագոյն են քան Իսրայէլացւոց ելքը։ Այդ պարին արդի ներկայացուցիչներն որոշ դասակարգ մը կ'պատկանին, որոց նախնիքը թերևս հին փարաւոններուն կրօսանաց դերակատարներն էին։

(Մնացեալն յաջորդ թուով)

Մ. ՓԼԷՄԻՆ

ՄԵՐ ԳԱԻԱՌԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Գ

Զանազան կողմէ կ'լսուին ձայներ որ գանգատի շեշտեր ունին։— Ինչո՞ւհամար Ա. Մ—ն տեղւոյս տոհմային գործերու վրայ ատկ չգրեր, ինչո՞ւհամար չխօսիր վարչային, կրթականն և եմմատական վիճակին վրայ, ինչո՞ւ համար գաւառական ժողովին անգործունէութիւնը չնշաւակեր, ինչո՞ւ համար, վերջապէս, այս տխուր և ձլատաբեր կացութենէն ելնելու դարման մը չցուցներ։

Ձմեռրիան՝ այս գանգատները երբ ականջիս կ'հասնին, չգիտեմ թէ ժպտիմ թէ ոչ ցաւիմ։ Եթէ մուգած է թերթիս խմբագրապետն, ես քաջ կ'յիշեմ որ՝ երբ տարիներ առաջ խօսիւ կ'դատեր նա անկանոնութիւններ, թէ գաւառ. ժողովին մէջ բերնով՝ և թէ գրչով՝ սոյն հանդիսս մէջ, և մի քանի դաւասէրներու հնարքն երևան կ'հանէր, Եւ՞ֆ ամանք կ'ըսէին — Ես՝, ալ չտիպը կ'անցնէ, Ո՛հայհայ Ա. Մ—ս։» Իսկ երբ դպրոցներուն անկարգութեան վրայ կ'խօսէր և կ'ընդհատաւեր մանաւանդ նշանաւոր դերմանավարժի մ'և կրճատ Ուսումն. խորհրդոյ մ'անհեթեթ ու ապօրէն տնօրէնութիւններն — Ես՝, աչք ունի խմբագրապետը տեսնելու պաշտօնին, կ'մընչէին այլք, և այս պատճառաւ ամէն բան իր աչքին սև կ'երևի։» Այս բաւական չէ, անհրաժեշտներուն դրդմամբ, որ միշտ վերջին ձայնն իրրև պատգամ՝ և բարձր տեղ ունենայ ժողովներուն մէջ, պաշտօնական հերոսներ

կ'ուղղուէին սոյն թերթին դրածներուն դէմ՝ ամէն բան կանոնաւոր, ուշ ղիշ, արդար, անկման, զարգացուն և հասարակութեան շահերուն շատ նպաստաւոր ուղղութեան մէջ ցոյց տալով և քննադատող թերթին դէմուն անարգանք և ատելութիւններ տեղալով ի պաշտօնէ։

Ես սակայն չկայ արդիւնք առանց պատճառի, և այն ցաւալի երեւոյթներն որ զգալի կերպով հասարակութեան աչքին կ'զարնեն այժմ և ազգային հաստատութիւններն, հիւանդանոց, գպրոց, առաջնորդարան, և շահերն, կալուածք, արկղ, վարկ, վտանգի մէջ կ'ցուցնեն, նախորդ յառի մատակարարութենէ, համարատուութեան և պատասխանատուութեան պակասութենէ յառաջ եկած չարիք են, որոց վրայ ստէպ մերայնոց և յատկապէս վարչային գործերու գլուխ գտնուող, այլ մի քանի անհոգներու գործիք եղող ազդեցիկ անձերու ուշադրութիւնն հրաւիրած է ժամանակին Ա. Մահտ, և իր ձայնն ձայն անապատի կամ յոռետեսի ձայն երեւցած է։

Ես հիմակ ի՞նչ գրել, քանի որ հասարակութիւնն մօտաւտ տեղեակ է տխուր իրողութեանց, քանի որ աչքերը բացուած են և կ'րծիքներն շրջմանն մէջ՝ տեղային գործերու լաւ ուղղութիւն մը տալու խնդրոյն նկատմամբ։ Անշուշտ ժողովուրդը կ'հետաքրքրի իմանալ թէ ի՞նչպէս կ'քալեն տեղային գործերն, իրաւ է որ բոլորովին երեսէ ընկած են մի քանի անհոգներ իբրեւ գլխաւոր հեղինակ այս աննախանձելի կացութեան, ընկած լինելով իրենց երեսէն ալ դիմակներ որոց ներքեւ կուսակցական յառի կրից թոյնը կ'թաքչէր, բայց այս ամէնն իրաւ լինելով ի՞նչ կ'պնայ ընել, եթէ ոչ համար պահանջել, տեղեկագիր պահանջել այն պաշտօնական մարմիններէն որ հերուն վարչութեան ղեկն կ'վարէին և արկղին վիճակն յետին ծայր փայլուն ցոյց կ'տային, երեւակայական ելմտացոյցներով, մինչդեռ իրօք նորանոր պարտուց ներքեւ կ'քաշկռտուէր սոյն։

Ո՞վ պիտի հարցնէ այդ համարը։ Չարիաւ Գաւառական ժողովն, բայց ոչ Գաւառական ժողով գումարուած ուրեմն, քանի մ'ամսէ ի վեր, և ոչ Գաւառական ժողովին գումարմանն պէտքն զգացող կ'երեւի, քանի որ քայքայուն վիճակի մէջ է։ Բոլոր ընթացիկ գործերն այժմ Վիճանատունը կը կատարէ, թերեւս մինչեւ որ Գեր. Առաջնորդն, որ իր հրաժարականը յետս կոչած է, ըստ որոշման ժողովին, վերադառնայ օգափոխութենէ։

*
* *

Ես Գեր. Առաջնորդն՝ Տ. Ղեւոնդ Արշակեան, անցեալ ամսոյս 15ին քաղաքս ժամանեց։ Անտարակոյս շատ փոխուած և տարտամ պիտի գտնէ ամէն բան։ Պարտապանները՝ որ Առաջնորդարանի դռնահարը ձեռք առած են, վարժապետները՝ որոց քանի մ'ամսական թոշակներն անվճար կ'մնան, հիւանդները՝ որոց աւուր պարէնը պարտքով կ'ճարուի մեծ դժուարութեամբ, կալուածները՝ որ անվարձակալ և անարդիւն կ'մնան, դատարկ արկղ մ'որու պարտքն՝ լինն հաղարէ ուելի, օրէ օր տոկոսներովն կ'աճելնայ։ ժողովականներ և խորհրդականներ՝ որ ցիր ու ցան եղած կամ հրաժարած են, և հաւատալի չթուիր որ յայնմհետէ լինին պաշտօն վարել՝ ցորչափ պղտորութիւն և շփոթութիւն պատճառող տարրներ Առաջնորդարանէ չհեռանան։

Անշուշտ, ինչպէս ամեն անհատի, նոյնպէս իմ փափաքս է տեսնել, որ Գերդ. Աւետիքեանդ իր լրջամիտ խոհականութեամբ իրաց այս տխուր վիճակին դարմանի մը խորհի և վերակազմէ, օրինաւորութեան և արդարութեան սահմանին մէջ, այն ժողովրդեան որ իրեն Թեւ ու Թիկունք պիտի լինի վարչական գործերու բարւոք մատակարարութեան համար։ Այս վերակազմութեան առթիւ անհրաժեշտ է ժողովրդեան գաւառէ բանիբուն, ընտիր, գործունեի և ազդեցիկ անձերու հետ խորհրդակցիլ և յանուն հասարակաց բարւոյն, կսչում ընել անոնց անկիրջարութեան և բարեսիրութեան, այնպէս որ ի բաց Թողլով անցեալին տխուր յիշատակներն միակամ և միասիրտ գործեն և վերականգնեն ազգային ելմտական վիճակն, որմէ կախուած ունին ուրիշ շատ բարւոքութիւներ՝ կրթական, տնտեսական կարգին մէջ, և օրինաւոր ու արդար անօրինութեամբ լուծեն խնդիրներ որ առ կախ ձնացած են ցաւալի երկպառակութեան և անտարբերութեան հետևանօք։

* * *

Եթէ կայ մարմին մ'որ կանգուն կ'ընայ, այս է Պատ. Ուսումն. Խորհուրդն՝ որ, ստակին, Թոշակի մասին բրած վերջին անօրէնութիւնն՝ այնպէս որ յետին աղբատէն շաբաթական մը (մի քանի մէթալիք) պիտի պահանջուի, բաւական դժգոհութիւն և շփոթութիւն կ'պատճառէ, և կէս առ կէս աշակերտ ու աշակերտուհի մեր կրթական հաստատութիւններէ կ'հեռացնէ և օտարներու գիրկը կ'նետէ։ Այս մասին՝ ինչպէս նաև ազդ. վարժարաններու Տեսչութեան Տեղեկագրին վրայ իմ դիտողութիւններս ուրիշ առթի վերապահելով՝ այսքան բաւ կ'համարեմ առ այժմ յայտնել, որ երկու ծայրայեղութեանց մէջ կ'նշմարեմ դեգերում մ'որ միշտ վատ հետևանք առաջ կ'բերէ։ Նախորդ Ուսումն. Խորհուրդն մինչև իսկ ունևորէն հպիւ Թոշակ կ'պահանջէր՝ հաստատուած կանոնաց հակառակ, այժմեանն եւած է կարօտներէն իսկ պահանջել, անտես առնելով յատկապես չքաւորներու համար բարերարներէ կտակուած հասոյթներն և աղքատին համար ձրի կրթութեան հանրօգուտ սկզբունքն ի բաց Թողլով։

Վ.

ԼՐԱԲԵՐ

Ինչպէս անհատներ՝ նոյնպէս մեծ ազգեր իրարու դէմ կլոր իւներ կ'ունենան, այս տարբերութեամբ որ անհատական վէճերն դատական ատեաններու առջև կ'վճռուին, միջազգայիններն դեռևս չունին գերիչխանական համաժողով մ'որու խաղաստէր և մարդ ասէր հոգիներ կրաղճան։ Ջինու ու Ճարոնի պատերազմին յուրերն վերջապէս որոշ գոյն մը կ'առնուն՝ և Ճարոն՝ մէկ ի բինկ-եանկ՝ Սէուլի մօտ՝ և թէ Եալու գետին բերանը ցամաքային և ծովային վճռական յաղթանակներ տանե-

լէն եւս՝ կ'պատրաստուի կ'ըսեն մէկ կողմէ Մուգտէն՝ ի Մանչուրիա, սրբազան քաղաքը քալել, և միւս կողմէ Բլքինի ճամբան բռնել Զիֆուի հիւսիսակողմէն, այնպէս որ՝ Զին, իր բոլոր երկնային զօրութեամբն սարսափահար, իր լաւագոյն զրահաւորներն անդնդասոյզ, իր զօրաց մի մասն գերի և միւսն սուսմահ, և դրեթէ անզեկ, և իր գանձն՝ դատարկ, կ'ջանայ ամրացնել տակաւ կողմերն, որ սակաւաթիւ չեն, և արդէն Քորէան դրեթէ ձեռքէ հանելէ եւս՝ շատ հաւանական է որ իր ճարպիկ և քաջ թշնամւոյն ծանր պայմաններուն համակերպի խաղաղութիւն կնքելու համար, եթէ երբէք Եւրոպական մեծ ազգութիւններ՝ գլխաւորապէս Անգլիա, որ Հոնկ–Քոնկ եօթ հազար զօրք կ'ղրկէ անգլիացի հպատակները պաշտպանելու պատրաստ, և Ռուսիա՝ որ իր Սիպէրիական սահմանագլուխն չինական հրոսակներէ աստատակուած կ'տեսնէ, չվիջամտեն և յաղթ ոգին պահանջումները չչափաւորեն կարևոր պատառ մ'իրենց վերապահելով։ Գաղթ ային մենամղութիւնն որ տարիներէ ի վեր մի քանի տէրութիւններ կ'մաչէր, այս օրերս նոր բորբոքում մը կ'ստանայ՝ թերևս Մարագոյն Արևելքի կրակէն արծարծուելով և Ֆրանսա որ Հոնկօի պետութեան չրջակայքը հետզհետէ տարածուելու հետամուտ և ահագին Սահարան իր չահագործութեան բաւական չհեսլելով՝ ահա Մատակասքարի դէմ պատերազմ հրատարակելու կ'պատրաստուի՝ 1890 ին՝ առանց այդ կղզւոյն թագուհւոյն դիտութեան՝ Անգլիոյ համաձայնութեամբ՝ անոր վրայ ստացած թագաւորութեան իրաւունքն վտանգի մէջ տեսնելով։ Ուստի կ'ուզէ պատժել Հովաներն՝ որ Անգլիոյ և Ամերիկայի աւելի կ'յարին և այս նպատակաւ զօրարաժին մը պիտի հասնի ի Մատակասքար՝ որու նուաճումն սանոց չատ դժուարին գործ կ'թուի։ Ոչ նուազ եռանդով Գերմանիոյ կայսրըն՝ որ այս օրերս Խոպիոյ թագուհւոյն իր յօրինած երաժշտական մի գործը ձօնեց, կ'աշխատի զօրացնել իր Աֆրիկեան գաղթականութիւններն և հետզհետէ այդ երկրին մէջ տարածել գերման տարրն։ Այս պատերազմական դրդիւնին և գաղթային իրարանցումին մէջ՝ նոր ցաւալի լուր մը ևս տխուր տպաւորութիւն մը կ'ներգործէ Եւրոպիոյ վրայ՝ այս է Ռուսաց Ցարին հիւանդութիւնն, որու բնութիւնն տակաւին ճշդուած չերևիր՝ քանի որ ըստ յիշեալ բժիշկներուն՝ մերթ երիկամանց, մերթ ողնածուծի, մերթ սպիտակուցի կ'վերագրուի հիւանդութիւնը։ Եւ կ'ըսուի թէ Ցարն Քորֆու պիտի ուղևորի, ձմեռն մեղմագոյն կլիմայի ներքև անցնելու համար։

ԽՄԲԱԳԻՐ-ՏՆՕՐԷՆ Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՏԻՕԵՆԻՍ

(GRANDS MAGASINS DIOGENIS)

Պատիւ ունինք ծանուցանել քաղաքիս Պատ. Հասարակութեան թէ ի վաճառ դրած ենք **ԱՄԵՆ** *տեսակ ապրանք* **ԹԻՍՏ ԱԺԱՆ** *գներով, այնքան աժան որ գնողներու* **ԱՆՀԱՒԱՏԱԼԻ** *պիտի երևան։*

Ապրանքներու գիները այնքան կոտրելնուս պատճառը նոր գալիքներու տեղ պատրաստելու համար է։

Պատ. Հասարակութիւնը ոչքան չտապէ այնքան շահաւոր պիտի ելնէ։

ԱԺՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՐԶՈՒԹԻՒՆ

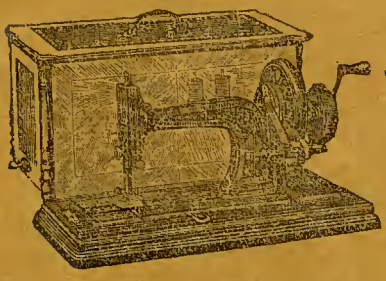

ՄԹՐՆՑ· ԿԱՐԻ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐՈՒ

Ն. Ժ. ԲԱՔԱՐԱՔԻ ԵՒ ԸՆԿ·

Ցրւց· Բաշ 91 — Շէյխ֊Ջէյոց 34

Գալաթա, Փեռեր֊Ալթը 32/34

Մարդ կրնայ ամէն տեսակ կարի մեքենաներու տէր լինել, ՄԻՄԻԱՅՆ շաբաթական 1/2 մէճիտ վճարելով։

Կօշկակարներու, դերձակներու և ճերմակեղէնի կարուհիներու համար՝ կարի մեքենաներու նոր ֆորմը ամենէ տոկուն, ամենէ արագ, ամենէ դիւրին և առանց ձայնի է։

Մեր վաճառատանէն ծախուած ամէն մեքենայ ԵՐԱՇԽԱՒՈՐԱԿԱՆ է։

Մեր ամէն յաճախորդներուն ԶՐԻ դաստատութիւնն և մեքենաներու նորոգութիւնն։

Ամէն տեսակ մեքենաներու նորոգութիւն։

Ասեղ, դերձան, իւղ, չափաւոր գներով։

Համոզուելու համար ԱՆԳԱՄ ՄԸ ՄԻԱՅՆ այցելել պէտք է։

ՎՃԱՐՈՒՄՆԵՐՈՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

ԻԶՄԻՐԻ համար — Արժէքին կէսը կանխիկ և միւս կէսը երեք ամսէն։

ԻԶՄԻՐԷ ԴՈՒՐՍ — *Կանխիկ։*

Ամեն անոնք կ՚փափաքին հաստատուն և ճաշակաւոր ու միանգամայն խիստ չափաւոր գիներով՝ կարգեալ դրքեր ունենալ Թող դիմեն, 1857ե իվեր հաստատեալ, Էվանկէլիքօն Յունաց դպրոցին անցքին մէջ թիւ 8

առ. **ԱԹԱՆԱՍ ԱՆԿԷԼԻՏԻՍ**

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ

ԶԱՐԵՀ ՇՆՈՐՀԱԻՈՐ

Հայոց Բաշ, Բէշիկթէշ Ճապոլ

Ամեն տեսակ դեղերու մեծ խնամքով պատրաստութիւն

Չափաւոր գիներ

Դատաւորներէ եկած հիւանդներու ամեն դիւրութիւն կը տրուի, իրենց հիւանդութեանց տեսակին յարմար բժիշկներ կը ներկայացուին և անոնց պէտք եղած դեղերը մինչև իսկ դատաւորները կը ղրկուին։

ԱՆԿԱՕ–ԻՍԹԸՐՆ

ԲՕ–ՕԲԵՐԱԹԻՅ ԲՕՄԲԱՆԻ ԼԻՄԻԹԸՑ

Ցրտնիոց Ընդ

Պատիւ ունինք ծանուցանել Մեր Պատ. Յաճախորդներուն և Աշրդոյ Հասարակութեան թէ՝ կազմակերպած ենք Մեծ Վաճառատունը մը ամենապէտքեալ գիներով որ տեղի կ'ունենայ մեր ընդարձակ վաճառատան մէջ։

Այսկողք պիտի գտնեն ամէն տեսակ ապրանք, ինչպէս՝ Բարիզի Նորելուկներ, Ճարտնական Առարկաներ, Մետաքսեղէն, Բրդեղէն և Բամպակեղէն, զանազան գործերը, փիւրեղէ և Յախճապակէ ամեն տեսակ ամաններ, Լապտերներ, Հատեղէն և ջարդի առարկաներ, ճերմակեղէն, տնային ամեն տեսակ պիտոյքներ,

ևն ևն ևն

ՎԱՃԱՌՈՒԹԻՒՆ

L'UNION

(L'UNION)

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԱՆԱՆՈՒՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԴԵՀԻ ԴԷՄ ՀԻՄՆԵԱԼ 1828 ԻՆ

Ընկերական Դրամագլուխ և Պահեստի Ցբ. **82,000,000**

ԻՒՆԻՕՆ ապահովագրական ընկերութիւնս նկատելով որ Անգլ. ընկերութիւնները իրենց արդի սակագինէն 30էն 50 0/0 զեղչ մը կ'ընեն, պատիւ ունի ծանուցանելու իւր բազմաթիւ յաճախորդներուն և արդոյ հասարակութեան թէ պատրաստ է ընդունել յատկացուածական 20 0/0 զեղչ մը այն գումարին վրայ զոր Անգլ. ընկերութիւնները կ'առանձին իրենց սովորական 30 0/0 զեղչը ընելէ յետոյ։

ԺԱՆ Բ. ՊՕՍԿՕՎԻՉ
JEAN P. BOSCOWICH

Ընդհանուր Գործակալ Զմիւռնիոյ

ԼԱ ՖՐԱՆՔՖՕՐԹՈՒԱԶ

(LA FRANCFORTOISE)

ՍՈՎԱՑԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆԿՖՕՐԹ

Դրամագլուխ ֆր. 6,250,000 Պահեստի դրամ 1,270,312 ֆր.

Ընկերութիւնս կ'ապահովագրէ շոգենաւով ուղարկելի ամէն ապրանք, ինչպէս և գրամածրար, հայլն դիւրամատչելի պայմաններով։

Գնոց և այլ ամէն տեղեկութեանց համար կը հրաւիրուին դիմել առ ընդհանուր գործակալն Զմիւռնիոյ և շրջակայից Վ. Գ. Ֆերիանէ,

ՅԱԿՈՒԲ Գ. ՎԻՄԵԱՆ

ՆՈՐ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱՏՈՒՆ

ԳԱԲԼՕ ՊԻՒԶՄԻՃԵԱՆ

Ֆրանկաց Թաղ, Կիւլհանալւեօի 7,

Սոյն գործատան մէջ մեծ խնամքը և գեղարուեստական յայտագիրութեամբ կը շինուին ամէն տեսակ պատկերներ ոյլ և այլ մեծութեամբ, պատկերաց վերարտադրութիւնք և մեծացնուած կը ծախսին ամէն տեսակ լուսանկարչութեան վերաբերեալ մեքենաներ և այլ գործիքներ վերջին գրութեամբ կատարելագործուած։

Փոխադրոց մասնաւոր արուեստախօսութիւնմ.

ԴԻՒՐԱՄԱՏՋԵԱՆի ԳԻՆԵՐ

Պատիւ ունիմ ծանուցանել Աւրպայ հաստատութեան թէ ամիսկան կերպով կը դարմանեմ տեսակ տեսակ անասունի ցաւերը։ Ամառներու փոած մասերը կը լեցնեմ փոխարինը ինչ վիճակի մէջ որ ալ ըլլայ, ջղերուն անդադարութիւն տալու համար մի քանի անգամ միայն դարմանելով։ Լցուած ախտան ապաքսիչն ոչ պիտի ցաւի, ո՛չ պիտի մաշի և ո՛չ պիտի խափի։

Այն անձինք որ քանիցս կերդ ախտաներ չինել տուած են և միշտ դժգոհ մնացած, թող հաշիւն անգամ մը ինձ դիմել և ես պատրաստ եմ մինչև իսկ ՄԱՇԱՆ ու անդօր լինաերու վրայ գետեղել ախտաներու մարդոյ շարեր և կամ անջատ ախտաներ, առանց դիմելու թելերու յոդնեցուցիչ գործածութեան։

Նոր դրութեամբ կը հաստատեմ ախտաներու ամիսկան շարեր անդիմական քաւչուքի վրայ։ Այս դրութեամբ քիմքն իր ձիշտ ձեզն և լեզուն իր ԱՐՏԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՈՐՎԱՆ ու ՆՐԲՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՇՏ կը պահան։

Փոած ախտաներու արմատներն անմիջական կերպով և առանց ցաւ պատճառելու կը հանեմ։

Փոխադրոյք կրնան դիմել Պոսմախանէ փողոց, թիւ 120, 8-12 կ. Ա. և 1-7 կ. Ե.

ՏԻԳՐԱՆ ՏԻՐԱՑՈՒԵԱՆ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԷ

Շատ բարեւ Աչք. Տիկիններու և Պաղելի Օրիորդներու

Եթէ կուզէք ձեր փափուկ մատներու տակ, գեղեցիկ, ձեւաւոր, կոկիկ և աղուոր վերջին նորաձեւութեանց համաձայն ԹՈՐՇՈՆի գործիք մ'ունենալ, որ ձեր պարապոյ ժամերուն փոքր ֆիղեներով, գոյնզգոյն գնդասեղներով, ծովագոյն կամ վարդագոյն թղթի վրայ, ըսէը, ըսէը ներդաշնակութեամբ, ձեր մատներու նրբին ճարտարութիւնն ցոյց տալ, պարտիք հատ մը առնել իմ չինած ԹՈՐՇՈՆի բարձերէն, զորս վերջին կատարելութեան հասուցած եմ, որու ապացոյցն է՝ Ֆրանկաց թագը նշանաւոր վաճառատանց վրէ իմ չինածներուս ի վաճառ դրուիլն, և որուն նմանը Իգիպտի մէջ ոչ ոք կարող է չինել։

Ասկէց զատ՝

Մտադիր եմ 1900ի Բարիզի մէջ բացուելիք միեղերական ցուցահանդեսին հատ մը դրկել ի գնահատութիւն։

Փութացէք ուրեմն ազնիւ Տիրուհիք, իմ չինած ԹՈՐՇՈՆիկ բարձերէն մէկմէկ հատ գնելու, որու չահովին՝ ձեր չնորհիւ՝ միաք ունիմ տուն մը չինել տալ։

Մէկ ԹՈՐՇՈՆի բարձ, 38 հատ Ֆիզօ 30 ֆր., 1 ՁԱԽԱՐԱԿ, 40 ԳՆԴԱՍԵՂ, և ԹՈՒՂԹԸ միասին՝ 1 Արծ. մէճիտ։ Միայն ԹՈՐՇՈՆի բարձը 20 դրչ. անցուկ։

Կեդրոնատեղի Հայոց Թաղ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Կենցաղ կամ դաստիարակութիւն։ — *Հերպերտ Սպենսեր, Թարգ. Ց. Գ. Մ. Կ. Պոլիս, Տպագր. Ց. Մատթէոսեան։ Կեդրոնատեղի Մատթէոսեան տպարան և Պ. Պալենց գրատուն։ Գին 10 դրուշ արծաթ։*

Նաւարդ։ — *Գրեց ԳՐԻԳՈՐ Գ. ՍԱՐՐԱՖԵԱՆ, Կ. Պոլիս. Տպագր. Նշան Կ. Պէրպէրեան։ Կեդրոնատեղի Պ. Պալենց. Գին 6 դրուշ։*

Նոր փնջակ, *Գրքոյկ Ընթերցանութեան և Արտասանութեան փոքրահասակ մանուկներու համար։ Կ. Պոլիս, Տպագր. Ց. Մատթէոսեան. Տէր և Հրատարակիչ Պ. Պալենց. Գին 1 դրշ. 100 օրինակ 60 դրուշ։*

Տարրական քուերանութիւն, *Մասւոր և Գրասւոր, Ա. և Բ. տարի 7էն 9 տարեկան տղայոց։ Կ. Պոլիս Տպագր. Ց. Մատթէոսեան։ Կեդրոնատեղի Պալենց գրատուն. Գին 4 դրուշ։*

Ատող Բեթլեհէմի կամ սկզբունք հշմարտութեան։ *Գրեց Մ. ԳՕՉՈՒՆԵԱՆ. 2 դրշ. փոխանակ 5 դրշ.ի, կեդ. Պ. Պալենց գրատուն։ 20 Չաքմաքճըլար Կ. Պոլիս։*

Նոր Այբենարան *պատկերազարդ Ֆրանս. լեզուի ի պէտս Հայ ուսանողաց, Հայ բացատրութեամբ, Ի. Թիւրզեան. գին 1 1/2 դրշ կեդ. Պ. Պալենց։*

ԵՐԿԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՔ

Ս ՄԱՏՈՒՐԵԱՆ

	Դահեկան	արծաթ
Ջատիկ (վ. օլիվեր)	5	
Ֆիլտին (ապառաժ,		
Մկքրօ-Մեղաս, ժան և Բօլէն, Ձերմակ ու Սև (վ. օլիվեր)	4	
Վերթիէր (կ. օմէ)	8	
Մենաստանի ազօրին (Տ. Պոմոն)	3	
Ֆէվիլի սափրիչը (Պոմարչէ)	3	
Դաշտանիք Բարիզի (Էօժէն Սիւ) 8 հատոր . . .	96	50
Հազար ու մէկ դիչերներ 6 » . . .	74	50
Երեք Հրացանակիրք (Ա. Տիւմա) 3 » . . .	36	
Գառն տարի եաք » » 4 » . . .	46	50
Պրաժլօն դերկոմս » » 12 » . . .	115	
Ամօրի » »	16	50
Իվանօէ (վ. Սքօթ) 3 հատոր	29	
Անիծեալն (*** Աբբայ) 4 հատոր	38	25
Ամուրիի մը երազները (Իք. Մարվել)	6	50
Աչխարհի չրջանն ութսուն օրուան մէջ (ժ. վերն) .	12	75
Խորհրդաւոր կղզի (ժ. վերն) 3 հատոր . . .	28	
Մանկտիք (Շանֆլէօրի)	9	25
Միսթերիականի մը Յիչատակը	8	
Համառօտ պատմ. Բնական գիտութեան (Ա. Պըքլէյ) .	10	
Մանր վէպեր ու դասեր տղոց համար (ապառաժ)		
Բանալի հայերէն շարադրութեան Բ. փէտ . . .	3	
Գիտելիք ու պարտիք տղոց Ե. փէտ	5	
Ընդհանուր պատմութիւն համառօտ Մաս Ա. . .	5	
» » » » Բ.		
» » » Հատոր Բ.		
Առաջին Ընթերցարան	2	
Երկրորդ ընթերցարան Ե. փէտ	2	50
Տունէն դուրս Թատերախաղ	5	
Իրաւանութիւն Բ. փէտ	5	
Առողջաբանութիւն աղջկանց համար	5	
Աբելեան Մամուլ 25 տարուան (1871–1895) . .	1242	
Նարապի Ներդր (Օնէ)	5	
Ռերուպակ (Տարտիէն)	3	
Առանին Տնտեսութիւն	8	